

Børn i familier med lave indkomster

Hvor mange, hvor længe, hvem og hvorfor?

Jens Bonke

Anders Eiler Wiese Christensen

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

København 2017

*Børn i familier med lave indkomster
Hvor mange, hvor længe, hvem og hvorfor?*

Udgivet af: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og
Syddansk Universitetsforlag.

Trykt hos Narayana Press, Gylling

Oplag: 400 stk.

ISBN 978-87-408-3123-8

1. udgave, 1. oplag

Printed in Denmark 2017

ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

Sølvgade 10, 2. sal tv.

DK-1307 København K

Tlf. 33 34 48 00

E-post: forskningsenheden@rff.dk

www.rff.dk

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner,
der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de
i aftalen nævnte rammer.

Udgivet med støtte fra ROCKWOOL FONDEN

Pris: 69 kr. inklusive 25 pct. moms.

Indhold

Forord	5
1 Indledning	7
2 Baggrund	8
3 Lave indkomster og fattigdomsbegrebet	11
4 Population	16
5 Indkomstbegrebet	18
5.1 Negative indkomster	19
5.2 Renteudgifter	20
5.3 Gæld og rådighedsbeløb	21
6 Minimumsbudget	24
7 Stordriftsfordele – ækvivalensskalaer	27
8 Indkomstgrænser og familietyper	29
9 Antal børn i familier med lave indkomster	33
9.1 Antal børn i familier med lave indkomster inddelt efter civilstand og antal børn	35
9.2 Hvor gamle er børn i familier med lave indkomster?	36
10 Indkomster i børnefamilier med lave indkomster	38
10.1 Gæld i børnefamilier med lave indkomster	40
10.2 Renteudgifter ekskl. prioritetsrenter	41
11 Hvor mange børn har oplevet lave familieindkomster og i hvor lang tid i de seneste 10 år?	42
11.1 Udviklingen i antal børn i familier med lave indkomster ...	44
12 Hvad karakteriserer familier med lave indkomster?	47
13 Hvorfor har børnefamilier lave indkomster?	51
14 Lave indkomster og velfærd	57
15 Sammenfatning	62
Referencer	68

Forord

Et overordnet tema i ROCKWOOL Fondens forskning og interventioner er udsatte unge: Hvem er de, hvor mange, og hvad kan man gøre for at bidrage til, at udsatte unge ophører med at være udsatte både socialt og økonomisk? Formålet med denne bog er at besvare spørgsmålet om, hvor mange børn og unge under 18 år der lever i familier med lav indkomst, hvor længe de gør det, og hvad der har medvirket til, at nogle familier har lav indkomst.

For at kunne afgrænse lave indkomster er der foretaget en revision og ajourføring af minimumsbudgettet, som angiver det mindste, man i en familie kan leve for, når der tages ernærings- og sundhedsmæssige hensyn og samtidig gives mulighed for at opretholde et vist socialt liv (Bonke & Wiese, 2016). Der anlægges med andre ord en forbrugsudgiftsbetragtning, ligesom det er gjort af Center for Alternativ Samfunds Analyse (CASA), Forbrugsforskningsinstituttet SIFO i Norge, Konsumentverket i Sverige og National Consumer Research Centre i Finland. I bogen er der også foretaget andre afgrænsninger af lave indkomster, og tilsvarende er der anvendt forskellige afgrænsninger af den periode, hvor nogle børn lever i familier med lave indkomster.

Bogen er udarbejdet af seniorforsker, lic.polit. Jens Bonke og forskningsassistent, stud.polit. Anders Eiler Wiese Christensen, begge forskningsenheden. Analysechef Jonas Schytz Juul, AE-rådet, seniorforsker Axel West Petersen, Institute for Social Research, Oslo, og seniorforsker Elling Borgeraas, SIFO, Oslo, har alle som referees kommenteret tidligere udkast af bogen og takkes herfor.

Endelig vil jeg takke ROCKWOOL Fonden for at gøre det muligt at gennemføre dette projekt.

København, november 2017

Jan Rose Skaksen

1 Indledning

Med "En dansk fattigdomsgrænse – analyser og forslag til opgørelsesmetoder" fra ekspertudvalget om fattigdom (Social- og Integrationsministeriet, 2013), som blev nedsat af den daværende regering i 2012, blev fattigdom forstået som lave indkomster sat på den politiske dagsorden. Formålet var at identificere særligt udsatte grupper for derigennem at kunne forbedre deres forhold gennem målrettede politiske tiltag. Sidenhen har Økonomi- og Indenrigsministeriet (ØIM, 2014) publiceret "Familiernes økonomi" ligeledes med opgørelser over antallet af familier med lave indkomster. I begge undersøgelser er anvendt forskellige mål for fattigdom/lav indkomst inklusive budgetmetoden, som fokuserer på, hvilken indkomst der er nødvendig for at kunne opretholde et acceptabelt forbrug og socialt liv.

Formålet med denne bog er at anvende et opdateret standard-/minimumsbudget til afgrænsning af familier med lave indkomster med særligt fokus på deres børn. Både budgetterne anvendt af ekspertudvalget og Økonomiministeriet refererede til forbrugs-sammensætningen/-mønsteret i 2001 prisreguleret til 2011. Det er nu ændret til et både sammensætnings- og prismæssigt opdateret budget for 2015. Det er med andre ord en forbrugsbetragtning, der anvendes til at afgrænse familier med lave indkomster og dermed beskedne forbrugsmuligheder.

Når børn er i fokus, skyldes det dels, at børns vilkår er vigtige for deres trivsel og velbefindende, dels at det har vist sig, at dårlige forhold i barndommen kan have negative konsekvenser for, hvordan børn klarer sig sidenhen (Cooper & Steward, 2013, Curtis et al., 2001). Samtidig er børn ikke som voksne ansvarlige for de økonomiske og andre vilkår, de lever under (Osberg, 2000).

2 Baggrund

I de senere år er spørgsmålet om begrænsede økonomiske ressourcer i familien igen kommet på den danske politiske dagsorden. Det kan synes overraskende i betragtning af, at Danmark er et af verdens rigeste lande med en høj levestandard og velfærd. Samtidig er der meget lidt synlig fattigdom i Danmark, og der gives kun i debatten få eksempler på danskere, som lider materiel nød og afsavn. Danmark er også kendetegnet ved en veludbygget velfærdsstat med et fintmasket sikkerhedsnet, som bl.a. giver adgang til indkomstoverførsler i tilfælde af, at man ikke kan forsørge sig selv gennem arbejde på arbejdsmarkedet. Også adgang til sundhedssystemet og uddannelse er lige for alle, tillige med at der er mulighed for fripladser i børneinstitutioner, hvis ens indkomst er tilstrækkeligt beskedent. Endelig er den økonomiske fordeling fortsat mindre ulige i Danmark end i de fleste andre lande, og Danmark er da også blandt de lande med den laveste fattigdom, når den opgøres ved konventionelle mål.

Både OECD, EU, UNICEF og LIS undersøger regelmæssigt omfanget af børnefattigdom i forskellige lande, og disse undersøgelser har alle vist, at der er relativt få fattige børn i Danmark sammenlignet med i andre lande. Beregnet som relativ fattigdom, dvs. det at have en indkomst under 50 pct. af medianindkomsten, var andelen af fattige børn i 2013 i Danmark 3,6 pct., hvilket er færre end i de øvrige nordiske lande – Finland 4,4 pct., Sverige 4,7 pct. og Norge 6,7 pct. – og endnu færre end i UK 8,8 pct., Tyskland 10,3 pct. og USA 20,1 pct. (LIS.stat, 2017). Tilsvarende er andelen af danske børn, som ikke har adgang til mindst 2 ud af 14 goder, som betragtes som normale og nødvendige, 2,6 pct., hvilket er lidt højere end i de andre nordiske lande, men meget mindre end i UK, hvor andelen er 5,5 pct. For både lave indkomster og afsavn gælder, at disse er meget små henholdsvis store i mange østeuropæiske lande (UNICEF, 2012).

Hvad angår fattigdommen blandt fattige – fattigdomsgabet, forstået som afstanden fra fattigdomsgrænsen til medianindkomsten blandt fattige – er den større i Danmark (0,31) end i Finland (0,21)

og Sverige (0,24), men mindre end i Norge (0,35) og USA (0,41) (OECD, 2017).

Når problemet med lave indkomster alligevel er kommet på den politiske dagsorden i Danmark, kan forklaringen være, at der i en periode siden 2008 har været en omfattende økonomisk krise med større arbejdsløshed end ellers, og at den økonomiske ulighed har været stigende de seneste år (DØR, 2016), samtidig med at der bl.a. er indført et kontanthjælpsloft i 2016. Hertil kommer, at de begrænsede indkomstforskelle i Danmark medvirker til, at der er endnu mere fokus på personer med lave indkomster, hvoraf nogle betegnes som udsatte for at blive fattige, in-risk-of-poverty, som Eurostat betegner dem.

De afgørende spørgsmål er her, i hvilket omfang der i dag er danske børn, som bor i familier med lave indkomster, i hvor stor en del af deres barndom de har oplevet det, og hvad der kendetegner børnefamilier med lave indkomster. Det kræver en nærmere afgrænsning af, hvad man skal forstå ved lave indkomster, og om det alene er materielle forhold, der skal indgå i afgrænsningen, eller om også andre forhold såsom ikke-materielle goder og helbred skal tælle med? Det gælder fx omsorg opgjort som den tid, forældre bruger på deres børn, og som i et vist omfang vil kunne kompensere for få materielle ressourcer i familien.

Når vi som her alene anvender materielle ressourcer – den disponible indkomst – til afgrænsning af fattigdom, er der relativt få fattige i Danmark sammenlignet med i de fleste andre lande i Europa, viser den seneste rapport fra ekspertudvalget om fattigdom (Social- og Integrationsministeriet, 2013). Udover et étårskriterium anvender nævnte rapport også en ny afgrænsning for økonomisk fattigdom sammenlignet med bl.a. OECD og EU's ved at forudsætte en lav indkomst i hvert af tre på hinanden følgende år. Det indebærer, at 0,7 pct. af alle danskere kan betegnes som værende fattige og 0,8 pct. af alle danske børn. Anvendes i stedet étårskriteriet, hvilket der kan argumenteres for er mere relevant for børn – ekspertudvalget anbefaler da også flere kriterier, når det gælder børnefattigdom – bor 2,8 pct. af alle danske børn i familier med lave indkomster i et givet år.

Det er på denne baggrund, at vi i det følgende vil undersøge forekomsten af børn i danske familier med lave indkomster, når vi

opgør denne ud fra en forbrugsbetragtning – minimumsbudgettet – som ikke på samme måde som medianmetoden afhænger af, hvor i den samlede indkomstfordeling sådanne familier befinder sig.

3 Lave indkomster og fattigdomsbegrebet

I denne undersøgelse anvendes budgetmetoden til at afgøre, om en person er fattig eller ikke fattig. I henhold til denne metode er man medlem af en fattig husstand, hvis husstandens samlede disponible indkomst er lavere end et beregnet minimumsbudget. Der bliver således for forskellige typer af husstande udregnet et minimumsbudget, som er et budget, der angiver, hvor meget det koster at opretholde et minimalt forbrug, som sikrer et nødvendigt og beskedent liv i Danmark, men hvor man dog har mulighed for adgang til basal sundhed efter sundhedsstyrelsens anbefalinger. Derudover skal der være økonomisk mulighed for begrænset deltagelse i det omkringliggende samfund. Minimumsbudgettet og dets forudsætninger diskuteres nærmere i kapitel 6, og i Bonke & Wiese, (2016) gives en yderligere diskussion af minimumsbudgettet.

Når det gælder husstandens indkomst, antages det, at medlemmerne i husstanden deles om den, idet der tages hensyn til, at der forekommer stordriftsfordele i familier med flere medlemmer. Forbruget i familien kan dog vise sig at komme nogle mere end andre medlemmer til gode. Fx ved at en forholdsvis stor del af indkomsten bruges på børnene, selvom familien som sådan har en lav indkomst. Bonke et al. (2005) har således vist, at der er en tendens til at skærme børnene overfor økonomiske problemer i familien, hvorved det er forældrene, der bærer hovedparten af tilpasningen til en lav indkomst. Der kan selvsagt også være fattige børn i familier, som ikke karakteriseres som fattige, nemlig når børn ikke får en "rimelig" del af forbruget, og der i værste fald kan være tale om omsorgssvigt. Spørgsmålet om den interne fordeling af forbruget i familien er bl.a. belyst af Bonke & Browning (2009), men behandles ikke nærmere i denne bog, idet det her forudsættes, at alle familiemedlemmer opnår lige stor nytte af den disponible indkomst.

Det er vigtigt at understrege, at for lave indkomster og fattigdom, som vedrører materielle ressourcer, er der altid i et vist omfang tale om normative begreber, medmindre afgrænsningen foretages med det formål at finde ud af, hvor grænsen går for at overleve ernæringsmæssigt og i forhold til at sikre tøj på kroppen og beskyttelse mod dårligt vejrlig, altså en form for absolut fattigdom. Der fastsættes da også i flere lande en grænse for, hvad der anses for at være et budget, som det offentlige gennem kontanthjælp eller deciderede fattigdomsydelser bidrager til, at man kan leve for, hvis ikke man selv eller ens ægtefælle på anden vis kan erhverve en tilstrækkelig indkomst.

I Danmark er kontanthjælpen et beløb, hvor der som hovedregel ikke sondres mellem, hvilke forskellige udgifter der skal dækkes ind, mens den såkaldte Rignorm i Sverige specificerer de forskellige forbrugsområder, man kan få hjælp til, når indkomstgrundlaget er beskedent (Hansen & Schultz-Nielsen, 2015). Med bistandslovens indførelse i 1976 indførtes retten til hjælp ud fra en skønmæssig vurdering af den pågældendes problemer, men i 1987 blev dette ændret til et retsprincip med faste takster for de fleste ydelser. Sidenhen er der foretaget en række ændringer i principperne og niveauet for hjælpen, bl.a. ved at der efter 1990 skete en regulering af overførselsindkomsterne, som er mindre end den gennemsnitlige lønudvikling på arbejdsmarkedet. Der er derfor ikke tale om, at kontanthjælpen i dag bygger på eksplicite behovskriterier, men snarere at den er fastlagt under hensyntagen til det maksimale dagpengebeløb – dagpengeloftet indført i 1981 – og dermed indirekte til de laveste lønninger på arbejdsmarkedet. Udgangspunktet er under alle omstændigheder, at der er tale om et beløb, som sikrer ”frit” forbrugsvalg indenfor de muligheder, der sættes som grænse for et minimalt forbrugsbudget.

En anden tilgang til at finde et minimalt forbrugsbudget er at lade eksperter konkret vurdere, hvilke behov for materielle goder og tjenester forskellige familietyper har på en række forbrugsområder, såfremt de skal kunne opretholde et nødvendigt og beskedent forbrug. Herefter indhenter man priser på at anskaffe sig disse goder og tjenester, og derved finder man, hvor stor en indkomst der skal til for at dække de samlede udgifter til et sådant forbrug, se kapitel 6 med den nærmere afgrænsning af minimumsbudgettet.

I forhold til minimumsbudgetter anvendes også ofte et relativt indkomstmål til afgrænsning af fattigdom – risk-of-poverty eller medianmetoden. Der er her ikke tale om at opfylde bestemte minimumsbehov, men derimod om at anvende indkomstfordelingen i samfundet til at afgrænse personer, der har indkomster, som er mindre end den normale indkomst – 50 eller 60 pct. af medianindkomsten efter skat og korrigeret for husstandssammensætning, se Smeeding & Waldfogel (2010), Hussain (2003; 2004), Deding & Gerstoft (2009), Sievertsen & De Montgomery (2015), Social- og Integrationsministeriet (2013) og Økonomi- og Indenrigsministeriet (2014). Hertil kommer analyser, hvor forbrugsudgifterne og ikke indkomsterne anvendes til at foretage en fattigdomsafgrænsning (Crossley & Curtis, 2006). Selvom det i disse undersøgelser ikke gælder om at finde en normativ bestemt minimumsindkomst, men derimod om at finde personer med relativt lave indkomster, anvendes begrebet fattigdom alligevel ofte i den forbindelse, idet det både forskningsmæssigt og politisk er blevet en konvention.

Hvad enten der anvendes det ene eller andet begreb, er det nødvendigt at tage stilling til tidshorizonten, dvs. hvor lang tid man skal have en lav indkomst, før den kan betragtes som et problem. I ekspertgruppens redegørelse (Social- og Integrationsministeriet, 2013) anses 3 år for at være en relevant horisont, men i forhold til børn anvendes også en 1-årig periode, da 3 år vurderes som en lang periode i et børneliv. Bogen her anvender også en 1-års periode, som dog holdes op mod en treårsperiode bl.a. for at kunne sammenligne med ekspertgruppens forskellige beregninger af antallet af børn i familier med lave indkomster.

I minimumsbudgettet har tidshorizonten også betydning for, hvilke goder der skal indgå, og som der i givet fald skal spares op til og foretages afskrivninger for. Der indregnes således i denne bog en løbende opsparing til udskiftning af varige forbrugsgoder, hvorved der i realiteten er tale om et langtidsbudget, se Bonke & Wiese (2016).

Når det gælder boligudgifter, er det vanskeligt at fastlægge et minimumsbeløb, da der er store forskelle på disse udgifter, uden at de nødvendigvis afspejler tilsvarende forskelle i boligstandard. Der er således ikke tale om et perfekt virkende boligmarked, da nogle kan bo billigt og andre dyrt i stort set identiske boliger. Boligudgif-

terne holdes af samme grund ofte ude af fattigdomsberegninger og også af beregninger, hvor budgetmetoden er anvendt. I denne bog vil minimumsbudgettet imidlertid være med boligudgifter, som refererer til huslejen i almenlystige boliger, idet der tages hensyn til, at boligstørrelsen og dermed huslejen afhænger af antallet af voksne og børn i husstanden.

For både den relative fattigdom og for minimumsbudgettet gælder, at der ikke nødvendigvis er tale om subjektivt oplevede økonomiske problemer. Nogle med lave indkomster vil kunne være tilfredse med deres levevilkår, mens nogle med højere indkomster vil kunne være utilfredse med deres levevilkår. Forekomsten af tilfredse fattige kan skyldes en stor husholdningsproduktion, gør-det-selv arbejde, vennetjenester, uregistrerede gaver, familieoverførsler, sort arbejde eller et ”nøjsomt” forbrug, eller at økonomisk tilfredshed også afhænger af andet end den materielle velstand. Omvendt kan utilfredse ikke-fattige skyldes dårligt styr på husholdningsøkonomien, rusmiddel eller andet misbrug, ludomani, et højt forbrugsmæssigt aspirationsniveau eller et midlertidigt lånefinansieret forbrug, som har oversteget den pågældendes aktuelle og/eller fremtidige indkomster.

Det ofte stillede spørgsmål for at belyse sammenhængen mellem økonomisk tilfredshed og økonomisk formåen er, ”om man kan få enderne til at mødes”, hvilket både European Community Household Panel (ECHP), the EU Statistics on Income and Living Conditions (SILC) og ROCKWOOL Foundation’s Time Use and Consumption (DTUC) survey da også har anvendt i store spørgeskemaundersøgelser. Vi vil også her se nærmere på sammenhængen mellem økonomisk tilfredshed og indkomsten ved at sondre mellem dem med lave indkomster og dem med almindelige hhv. høje indkomster. Det kan i den forbindelse nævnes, at værdien af husholdningsproduktionen inkl. gør-det-selv arbejde har vist sig at have et forholdsvis mindre omfang blandt personer med lave indkomster sammenlignet med personer med høje indkomster (Bonke, 1994). Det taler for, at en evt. økonomisk tilfredshed blandt dem med lave indkomster formentlig ikke kan tilskrives en større uformel produktion.

Udover undersøgelser af relative og absolutte grænser for lave indkomster er der gennemført flere afsavnsundersøgelser og

undersøgelser af udsathed for at belyse omfanget af økonomiske problemer i befolkningen. Sådanne undersøgelser viser, at der er en række goder – fx sunde fødevarer, aktiviteter og alm. socialt samvær – som man ikke har adgang til og/eller kan deltage i, når man har begrænsede økonomiske ressourcer (Main & Bradshaw, 2012; Hansen & Hansen, 2013; Bonke et al., 2005; Espersen, 2006; Sloth, 2004). I udviklingslande er forbrugsundersøgelser da også anvendt til at beregne udgifterne til forskellige fødevarer, som sikrer det nødvendige energiindtag og et godt helbred (Bonke, 2003).

Det er værd at understrege, at når vi bruger budgetmetoden, indebærer det, at der opretholdes en forudsætning om frit forbrugsvalg, idet det er det akkumulerede nødvendige forbrug – altså en budgetbegrænsning – der sammenholdes med husstandens disponible indkomst. Der er altså ikke tale om, at det er et bestemt forbrugsmønster, der refereres til, når der her tales om familier med lave indkomster.

4 Population

Populationen udgøres af den voksne danske befolkning og deres børn, idet der foretages en afgrænsning, hvorefter personer med manglende indkomstoplysninger eller indkomster, som vi med relativt stor sikkerhed ved ikke har den størrelse, som data angiver, frasorteres. Det er således nødvendigt at have et fuldt billede af forældres/forsørgeres indkomst for at kunne sige noget om, hvorvidt børn bor i en husstand med lav indkomst. Hvis der imidlertid kun mangler eller er ufuldstændige indkomstoplysninger for én af forsørgerne i husstanden, tages denne forsørger ud af beregningen, mens indkomster fra resten af husstanden tages med i beregningen. Det viser sig, at der er få af sådanne husstande.

De anvendte afgrænsningskriterier indebærer, at husstande, som ikke tages med i populationen, er karakteriseret ved:

- at én eller begge forsørgere i husstanden er studerende,
- at husstanden har en samlet indkomst på mindre end eller lig med 0 kr.,
- at der er tale om børn under 18 år, som bor alene¹,
- at der ikke foreligger indkomstoplysninger for mindst én forsørger i husstanden,
- at ingen forsørgere er i live ved slutningen af året,
- at ingen af forsørgerne har en skattepligtig indkomst i Danmark, eller
- at den samlede formue i husstanden overstiger 100.000 kr. pr. voksen (reguleret til 2015-priser).

Udover disse afgrænsninger på husstandsniveau tager vi, som nævnt, også en række forsørgere ud af beregningen af både husstandens indkomst og minimumsbudget, og når ækvivaleringen af husstandsindkomsten foretages, nemlig forsørgere, som

- er døde i løbet af året,
- har en negativ disponibel årsindkomst, og/eller
- ikke har nogen skattepligtig indkomst i Danmark.

1 Der kan her være tale om børn, som bor på institutioner, eller om fejl i data.

Disse afgrænsninger indebærer, at en parhusstand, hvor den ene part har en negativ eller ikke-oplyst disponibel årsindkomst, optræder i beregningerne som en enlig husstand på trods af, at der faktisk er en partner. Der er omkring 1 pct. af sådanne husstande i populationen.

Antallet af husstande og personer, som frasorteres pga. manglende indkomstoplysninger eller andre kriterier udgør godt 8 pct. - ca. 95.000 - af alle børn i de anvendte data. Disse børns fordeling efter forskellige kriterier vises i tabel 4.1.

Tabel 4.1. Antal børn, som ikke indgår i populationen¹ 2015

	<i>Dødsfald - forældre</i>	<i>Enlige børn - institution</i>	<i>Manglende indkomst- oplysninger - forældre</i>	<i>Negativ indkomst - forældre</i>	<i>Studerende - forældre</i>
Antal børn	6.900	1.548	173	14.670	75.215

¹ Børnene kan indgå i flere af kategorierne.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Den her anvendte afgrænsning af populationen afviger fra andre undersøgelser – AE-rådet (2014) og Økonomi- og Indenrigsministeriet (2014) – på flere punkter:

- I nærværende undersøgelse medtages husstande, hvori en person over 18 år er studerende, hvis denne person ikke er forsøger,
- og personer med negative disponible indkomster indgår heller ikke her som en del af populationen.

Det indebærer, at AE-rådet og Økonomi- og Indenrigsministeriet alene af afgrænsningsmæssige grunde ikke kommer frem til det samme antal børn i familier med lave indkomster, som der er tale om i denne undersøgelse, se kapitel 9.

Det kan ikke udelukkes, at nogle personer, som efter nævnte kriterier har lave indkomster, frivilligt har valgt en sådan situation, men det antages, at der er forholdsvis få af sådanne personer. Benjamin et al. (2016) viser således, at forekomsten af økonomiske og sociale afsavn, som ikke vurderes til at være frivillige, er væsentlig større blandt økonomisk fattige end blandt ikke-økonomisk fattige, idet der anvendes Fattigdomskommissionens (Social- og Integrationsministeriet, 2013) afgrænsning af økonomisk fattigdom.

5 Indkomstbegrebet

Det er husstandens disponible indkomst, der anvendes til afgrænsningen af lav indkomst, idet denne indkomst består af alle registrerede indkomster i husstanden fratrukket det samlede indbetalte skattebeløb. Det beløb, vi gerne vil kunne opgøre, er det beløb, som en person har til rådighed til at møde sine forbrugsbehov. Indkomstoplysningerne indhentes fra Danmarks Statistiks registre, se nærmere i Statistikbanken, idet der her kun indgår oplysninger om indkomster, som er skattepligtige i Danmark.

De personlige indkomster består her af summen af:

- løn og erhvervsindkomster,
- overførselsindkomster,
- kapitalindkomster,
- udbetaling af private og offentlige pensioner, og
- al anden indkomst der kan henføres direkte til den enkelte person.

Fra de personlige indkomster fratrækkes:

- nettorenteudgifter ekskl. prioritetsrenter,
- private og offentlige pensionsindbetalinger,
- børnebidrag,
- arbejdsmarkedsbidrag og
- skat, der kan henføres til den enkelte person.

Således ender man med den *disponible indkomst*, som bl.a. ser bort fra lejeværdi af egen bolig og prioritetsrenter, se afnit 5.2. Den anvendte indkomst er den årlige. For selvstændige erhvervsdrivende er indkomstperioden dog altid tre år, også selvom det er ét-års-afgrænsningen af lav indkomst, der refereres til. Forklaringen er, at selvstændige kan overføre skattepligtig indkomst fra ét år til et andet, dog højst op til tre år, hvorfor kun ét enkelt års indkomst kan være et problematisk mål for selvstændiges forbrugsmuligheder. Derfor beregnes selvstændiges indkomst som et treårigt gennemsnit – gennemsnittet af det nuværende og de to forrige år.

Da indkomstoplysningerne hovedsageligt stammer fra selvangivelser og slutligning, indgår der ikke indkomst baseret på ikke-registreret støtte/gaver fra familie og venner, værdien af egenproduktion eller fra sort arbejde.

Hvis man havde pålidelige data på forbrug af formue, hvilket ikke er tilfældet, skulle man da også indregne den forbrugsmulighed, som brug af opsparing og gældsandragelse giver anledning til.

Der tages i denne undersøgelse hensyn til husstandens formueforhold på den måde, at en samlet nettoformue – ejendomsaktiver og finansiel formue fratrukket passiver i form af gæld – på over 100.000 kr. (reguleret til 2015-priser) pr. voksen i husstanden indebærer, at den pågældende husstand ikke anses for at tilhøre gruppen af personer/husstande med lav indkomst. Begrundelsen er, at disse personer/husstande antages at have tilstrækkelig adgang til forbrugsmuligheder ved at bruge af opsparingen uden at behøve en indtægt på kort sigt. Det samme kriterium vedrørende formuens størrelse anvender AE-rådet (2014) og ØIM (2014) også i deres opgørelser over antallet af fattige husstande i Danmark.

5.1 Negative indkomster

Det viser sig, at der med ovenstående indkomstdefinition er ca. 28.209 personer i 2015, for hvem der i Danmark Statistiks registre er oplyst en negativ disponibel indkomst og i ca. halvdelen af tilfældene også en meget stor negativ formue. Disse negative indkomster kan primært henføres til en negativ kapitalindkomst og store renteudgifter.

22 pct. af personerne med negative indkomster er selvstændige erhvervsdrivende, som skatteteknisk har mulighed for gennem afskrivninger mv. at overføre indkomster fra det ene år til det andet, eller som er gået konkurs, men som i boopgørelsen har fået mulighed for at tilbageholde et vist beløb til forbrug, uden at det registreres i officielle indkomstregistre.

Hvis den negative indkomst dækker over en uoverskuelig gældssituation, kan man også som ikke-selvstændig opnå gældssanering, hvorefter man får lov til at beholde et rådighedsbeløb, som varierer fra sag til sag, se afsnit 5.3, men dette beløb registreres heller ikke officielt og derved heller ikke i Danmarks Statistiks registre.

Da vi ikke ved, om og i givet fald hvor stort et rådighedsbeløb man får lov til at beholde, udelades personer og husstande, som har negativ indkomst, af denne undersøgelse, selvom det anses for usandsynligt, at der ikke i alle husstande er udgifter til forbrug hvert år.

Der er 14.824 børn i husstande, hvori én eller flere forsørgere har en negativ skattepligtig indkomst (Danmarks Statistiks databank), og som vi i henhold til ovenstående ikke kan sige noget om.

5.2 Renteudgifter

Det kan diskuteres, om renteudgifter skal trækkes fra i den disponible indkomst, sådan som det gøres hos Benjaminsen (2016), i ØIM's (2014) beregninger og i AE-rådets opgørelser af antallet af personer med lave indkomster (AE-rådet, 2014). På den ene side kan renteudgifter repræsentere udgifter til langvarige forbrugsgoder, som man fortsat besidder, og som derfor bidrager til at opretholde bestanden af langvarige forbrugsgoder, sådan som det er forudsat skal være tilfældet i minimumsbudgettet, se kapitel 6. Sådanne renteudgifter skal derfor ikke trækkes fra den disponible indkomst. På den anden side kan renteudgifter være betaling for tidligere forbrug, som man ikke længere har gavn af, hvorfor sådanne renteudgifter skal fratrækkes den disponible indkomst.

I denne bog fratrækkes skattemæssigt fradragsberettigede renteudgifter – dvs. renteudgifter i forbindelse med lån i pengeinstitutter, studiegæld mv. – undtagen prioritetsrenter, renteudgifter fra udlandet og renteudgifter i selvstændig virksomhed. En del af de renteudgifter man har i forbindelse med prioritetsgæld, er således relateret til et lån til boligfinansiering og kan derfor ses som en boligomkostning. Det gælder også for en del af renteudgifterne på lån i pengeinstitutter, at disse kan henføres til boliglån, men det har ikke været muligt at indhente oplysninger om deres omfang. Da boligudgifter indgår i minimumsbudgettet, indgår prioritetsrenteudgifter derfor ikke i indkomsten, ligesom det heller ikke gælder for den imputerede lejeværdi af egen bolig.

Det skal understreges, at boligudgifterne i minimumsbudgettet bygger på huslejer i almennyttige boliger, se kapitel 6, og derfor ikke vil være i fuld overensstemmelse med husstandens aktuelle husleje/boligudgift. Udbetalt boligstøtte indgår i den disponible

indkomst, idet denne netop anvendes til at dække lejeres boligudgifter. Det gælder formentlig i endnu højere grad, at boligejeres boligudgifter ikke fuldt ud afspejler deres faktiske boligudgifter, men det anses for at være af mindre betydning for beregningerne af antal børn i familier med lave indkomster, da disse overvejende bor i udlejningsboliger.

I beregningerne af antallet af børn i familier med lave indkomster opgjort efter medianmetoden – 50 pct. under medianindkomsten – fratrækkes prioritetsrenter, mens den imputerede lejeværdi af egen bolig lægges til den disponible indkomst. Det svarer til den fremgangsmåde, der anvendes af AE-rådet (2014) og ØIM (2014).

5.3 *Gæld og rådighedsbeløb*

Når der her anvendes en afgrænsning af populationen, som indebærer, at personer med negative indkomster ikke medregnes, er det ikke nødvendigvis ensbetydende med, at der ikke også i den gruppe forekommer familier med børn, som har indkomster over budgetgrænsen. Fx kan der være tale om personer, som har ikke-oplyste indkomster eller har en betydelig gæld, som er blevet gældssaneret ifølge bekendtgørelsen af lov om inddrivelse af gæld til det offentlige (Retsinformation.dk). Således kan personer, som ikke anses for at være i stand til at betale deres gæld indenfor en overskuelig tid, og som dermed er i økonomiske vanskeligheder, få *gældssanering*, hvilket vil sige, at en del af gælden slettes, og resten afbetales i lovbestemte rater.

I 2015 blev knap 2.000 gældssaneringsager taget til følge (Domstol.dk/skiftesager), hvilket indebærer, at man får lov til at beholde et rådighedsbeløb og et beløb til dækning af faste udgifter såsom husleje, el, vand og varme mv. Hvis man er under uddannelse, arbejdsløs eller modtager kontanthjælp, bliver ens økonomiske situation dog betragtet som uafklaret, og man har i disse situationer normalt ikke adgang til at få gældssanering.

Tabel 5.1. Sammenligning af minimumsbudget og rådighedsbeløb

	Minimumsbudget	Rådighedsbeløb	(Rådighedsbeløb- minimums- budget)/ minimumsbudget
	(2015)	(2016)	
	Pr. måned	Pr. måned	Pct.'s forskel
Enlig (18-29 år)	5.311 kr.	6.150 kr.	16
Enlig (18-29 år) m. 1 barn (2 år)	6.192 kr.	7.830 kr.	26
Enlig (18-29 år) m. 1 barn (7 år)	7.367 kr.	8.300 kr.	13
Enlig (18-29 år) m. 2 børn (2 og 7 år)	8.339 kr.	9.980 kr.	20
Par (18-29 år)	9.249 kr.	10.430 kr.	13
Par (18-29 år) m. 1 barn (7 år)	11.023 kr.	12.580 kr.	14
Par (18-29 år) m. 2 børn (2 og 7 år)	12.583 kr.	14.260 kr.	13

Note: Minimumsbudget og rådighedsbeløb er her ekskl. boligudgifter og udgifter til el, vand og varme.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Rådighedsbeløbets størrelse afhænger af familiesammensætning og -størrelse og er vist i tabel 5.1, hvor der også angives de tilsvarende minimumsbudgetter. Det fremgår heraf, at rådighedsbeløbene for alle familietyperne ligger over minimumsbudgettet med 13-14 pct. for par uden eller med børn og 13-26 pct for enlige uden eller med børn. Det indebærer, at hvis man får lov til at beholde nævnte rådighedsbeløb, bliver man *ikke* betegnet som fattig i henhold til budgetmetoden. Hvis det derfor forudsættes, at personer med negativ eller en mindre positiv indkomst kan opnå en eller anden form for gældssanering, og det hermed opnåede rådighedsbeløb overstiger minimumsbudgetgrænsen, vil de ikke her skulle betragtes som husstande med lave indkomster.

Problemet er imidlertid, at der ikke i tilgængelige registre findes oplysninger, om man har opnået gældssanering, og dermed om man råder over et beløb svarende til rådighedsbeløbet. Det giver

derfor en usikkerhed i opgørelsen af antallet af personer og dermed børn i familier med lave indkomster, når vi ikke er i stand til at opgøre, hvor mange der får udbetalt rådighedsbeløb i forbindelse med gældssanering og måske på den måde får en indkomst, som er over minimumsbudgetgrænsen.

6 Minimumsbudget

For at få et mål for et almindeligt hhv. lavt økonomisk levestandard er der udviklet standardbudgetter tilbage fra begyndelsen af 1990'erne (Forbrugerstyrelsen, 1993) og minimumsbudgetter siden begyndelsen af 2000-tallet (Hansen et al., 2015; Bonke & Wiese, 2016). Disse budgetter er udarbejdet på baggrund af ekspertvurderinger af, hvor stort et forbrug der på forskellige områder – fødevarer, tøj, bolig, transport osv. – er normalt hhv. nødvendigt at have for forskellige familietyper for at kunne opretholde en normal hhv. minimal/beskedent økonomisk og social levestandard.

For Danmark er udarbejdelsen af standard- og minimumsbudgetter foretaget af Center for Alternativ Samfunds Analyse (Hansen, 2002; Hansen & Hansen, 2004), i Norge af the National Institute for Consumer Research (Borgeraas, 2011, 2016 & 2017), i Sverige af Konsumentverket (Konsumentverket, 2013) og i Finland af National Consumer Research Centre (Lehtinin et al., 2011). I USA anvendes nødvendige udgifter til fødevarer/ernæring som udgangspunkt for beregningen af den såkaldte 'poverty threshold', som anvendes af den amerikanske regering (United States Census Bureau, 2012) i forbindelse med uddeling af såkaldte Foodstamps. Det anslås, at omkring 20 pct. af amerikanske børn levede i fattigdom i 2012.

Minimumsbudgettet bygger på forudsætningerne for standardbudgettet, se Hansen et al. (2015) og Bonke & Wiese (2016), og angiver udgifterne til forskellige varer og tjenester, som tilsammen gør det muligt at kunne opretholde et acceptabelt levestandard, dvs. et forbrug, der er nødvendigt og beskedent i forhold til ens overlevelse, idet Sundhedsstyrelsens anbefalinger overholdes, men som også sikrer en minimal social deltagelse i samfundet.

Minimumsbudgettet er ligesom standardbudgettet udarbejdet af et ekspertpanel, som har gennemgået 10 forskellige forbrugsområder, der hver især indeholder varer og tjenester, som er individspecifikke – beregnet til den enkelte person – eller husholdningsspecifikke – beregnet til flere medlemmer i husstanden – og som varierer afhængigt af alder, køn og familiestørrelse.

Alle varer i minimumsbudgettet forudsættes at være købt i discountforretninger, der spises ikke ude, og der drikkes ikke vin eller andre alkoholiske drikke. Der holdes heller ikke ferie. Derudover er der ikke indregnet eventuelle udgifter i forbindelse med pasning af børn, idet der antages fripladser i børneinstitutioner, når man har lav indkomst.

Minimumsbudgettet er ligesom standardbudgettet baseret på en høj detaljeringsgrad. Det indeholder således alle nødvendige goder og serviceydelser helt ned til en kam, hovedpinepiller eller frisørbesøg, idet der tages hensyn til familietyper og -sammensætning. Udgifterne til fødevarer er beregnet ud fra en kostplan opstillet af kosteksperter, og de omfatter udgifterne til fremstilling af 30 konkrete og almindelige dagsmenuer. Disse udgifter adskiller sig således fra et typisk dansk gennemsnitsforbrug ved, at der fx ikke afholdes udgifter til færdigmad, udespisning, impuls køb, slik og lignende, men kun udgifter til billige hverdagsretter.

Beklædningsudgiften er tilsvarende beregnet ud fra, at der over en periode skal indkøbes nødvendigt tøj, som er specificeret helt ned på enkelte beklædningsgenstande. I forhold til transport er der indregnet udgifter til kollektiv transport for enlige, og for par og børnefamilier er indregnet udgifter forbundet med at have en mindre bil.

Udgifterne på de enkelte forbrugsområder opsummeres i en lang række repræsentantvarer (fx havregryn, mærke og mængde), der repræsenterer standarden indenfor de enkelte forbrugsområder, og det forudsættes, som nævnt, at disse goder er indkøbt til normale priser i almindeligt udbredte discountbutikker.

Minimumsbudgettet repræsenterer med andre ord et kvalificeret og ekspertvurderet bud på, hvad man kan leve for i Danmark, når man skal kunne opretholde en minimal og beskedent økonomisk og social levestandard. Det skal dog understreges, at minimumsbudgettet skal opfattes som et eksempel på varer og tjenester, som almindeligvis bruges af danskere. Der kan derfor godt være specifikke varer med i budgettet, som enkelte personer ikke bruger, men antagelsen er så, at udgifterne blot afholdes på køb af andre varer og tjenester, som opfylder et lignende behov.

Hvad angår langvarige forbrugsgoder, forudsættes det, at udgifterne hertil er spredt ud over en periode, således at budgettet

afspejler en gennemsnitlig årlig investering hen over varens levetid. Der er således tale om et budget, som sikrer, at man kan købe nødvendige goder, som også har en lang levetid. Minimumsbudgettet er dermed tilstrækkeligt til at sikre *opretholdelse* af et nødvendigt og beskedent liv med de nævnte standarder.

Minimumsbudgettet tager derimod ikke højde for ekstraordinære udgifter til fx specielle sygdomsforløb eller handicap. Det er derfor problematisk at sammenligne minimumsbudgetgrænserne med specifikke offentlige ydelser.

7 Stordriftsfordele – ækvivalensskalaer

Som det er fremgået, refererer udgifterne på de forskellige forbrugsområder i minimumsbudgettet til individ- hhv. husholdningsspecifikke varer og tjenester, og da de samtidig er opgjort for enlige og par med eller uden børn, er det muligt *direkte* at beregne stordriftsfordelen og dermed finde ækvivalensskalaen, som dermed kan sammenlignes med medianmetodens anvendte skalaer. Denne skala angiver, hvilke udgifter forskellige familietyper skal afholde for at opnå samme økonomiske velstand.

Den her beregnede ækvivalensskala kan formuleres som

$$(\# \text{ voksne} + \# \text{ børn})^\beta$$

hvor potensen β angiver stordriftsfordelen, således at $\beta=0$ er ensbetydende med maksimal stordriftsfordel, og $\beta=1$ med ingen stordriftsfordel.

I nærværende undersøgelse er potensen beregnet til 0,64, idet der foreligger budgetter for forskellige familietyper, hvorved ækvivalensskalaen fremkommer ved en regression på de respektive budgetter. Økonomi- og Indenrigsministeriet (2014) og Deding & Gerstoft (2009) anvender potenser på hhv. 0,6 og 0,5 i en tilsvarende formulering af ækvivalensskalaen. Det betyder, at vi her finder, at stordriftsfordelene er mindre, end det antages af Økonomi- og Indenrigsministeriet (2014), og endnu mindre i forhold til de antagne fordele i Deding & Gerstoft (2009).

Der anvendes også andre ækvivalensskalaer. Eurostat (2017) anvender således følgende ækvivalensskala:

$$(1 \cdot \text{ældste familiemedlem} > 14 \text{ år}) + (0,5 \cdot \text{øvrige personer på 14+ år}) + (0,3 \cdot \text{øvrige personer} < 14 \text{ år})$$

Og US National Research Council Panel on Poverty and Family Assistance (Citro & Michael, 1995) anbefaler at anvende denne ækvivalensskala:

$$[(\# \text{ voksne}) + \alpha \cdot (\# \text{ børn})]^\beta$$

Jenkins & Schluter (2003) har brugt sidstnævnte ækvivalensskala med værdierne (0,7, 0,75), men ved en test af brugen af andre værdier for α og β (0,7, 0,5), (0,5, 0,75) og (0,5, 0,5) har de fundet, at det kun har en beskedne betydning for de beregnede overordnede fattigdomsprævalenser i England og Tyskland, hvilke værdier for α og β der bliver anvendt.

8 Indkomstgrænser og familietyper

Der findes en række forskellige familietyper inddelt efter enlig/par og antallet af børn. Behovet for forskellige goder og dermed udgifterne og grænserne for minimumsbudgetterne varierer da også tilsvarende mellem familietyperne, hvilket er vist i tabel 8.1. For enlige med ét, to eller tre børn er grænserne i gennemsnit på hhv. 153.700, 186.400 og 224.500 kr., mens de tilsvarende grænser er på 209.400, 245.100 og 280.400 kr. for par med ét, to eller tre børn. Der er således en forskel i disse grænsebeløb mellem enlige og par på omkring 60.000 kr., hvad enten de har 1, 2 eller 3 børn. Forskellen fra ét til to børn hhv. fra to til tre børn er tilsvarende på ca. 35.000 kr., hvilket gælder både for enlige og par.

Tabel 8.1. Lave indkomster opgjort efter minimumsbudgetmetoden og medianmetoden,¹ inddelt efter civilstand og antal børn under 18 år. 2015

<i>Familietype</i>	<i>Minimums- budgetgrænse</i>	<i>Medianmetode (50 pct.)</i>	<i>Minimumsbudget/ medianmetode</i>
			Pct.'s forskel
Enlig med 1 barn	153.730 kr.	159.092 kr.	-3
Enlig med 2 børn	186.433 kr.	202.910 kr.	-8
Enlig med 3 børn	224.482 kr.	241.139 kr.	-7
Par med 1 barn	209.370 kr.	202.910 kr.	3
Par med 2 børn	245.102 kr.	241.139 kr.	2
Par med 3 børn	280.435 kr.	275.685 kr.	2

¹ Ækvivalensskalaen anvendt her er (#personer)^{0,6}

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Til sammenligning med opgørelsen af minimumsbudgetgrænserne indeholder tabel 8.1 også en opgørelse, hvor medianmetoden er anvendt som afgrænsningskriterium, sådan som AE-rådet (2014) og ØIM (2014) gør det. Det viser sig, at lave indkomster for enlige med ét, to eller tre børn er beløb under 159.100, 202.900

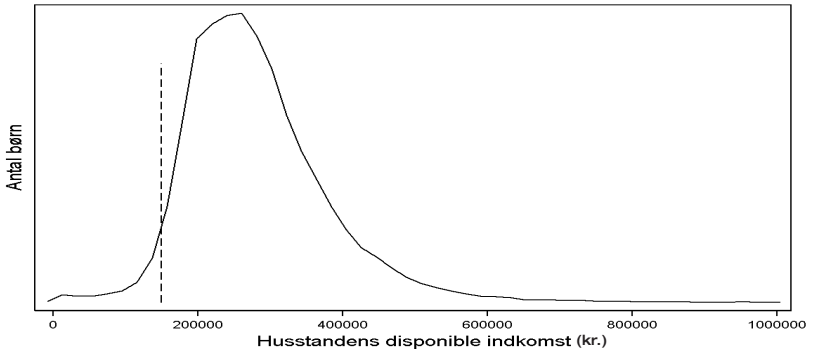
og 241.100 kr., mens de tilsvarende beløb er på 202.900, 241.100 og 275.700 kr. for par med ét, to eller tre børn. Forskellen i disse grænsebeløb mellem enlige og par er på omkring 40.000 kr. uafhængig af antallet af børn i disse familier. Forskellen fra ét til to børn hhv. fra to til tre børn er tilsvarende på ca. 40.000 kr. for både enlige og par med børn.

Det viser sig dermed, at minimumsbudgetgrænserne er 2-3 pct. lavere hhv. højere end medianmetodegrænserne for enlige med 1 barn hhv. for par med 1-3 børn. For enlige med 2-3 børn er minimumsbudgetgrænserne 7-8 pct. lavere end medianmetodegrænserne (tabel 8.1).

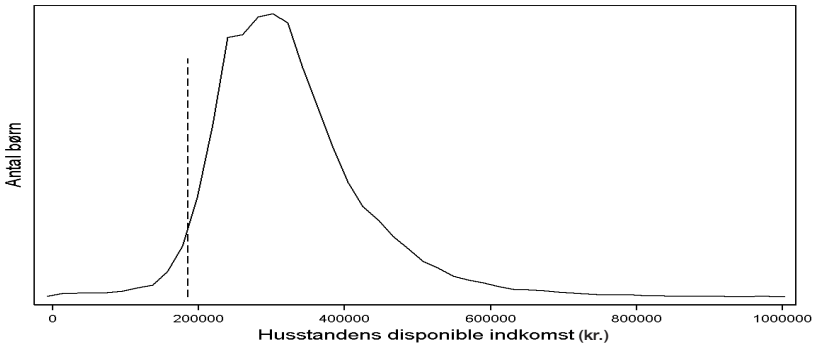
For at vise placeringen af indkomstgrænserne/minimumsbudgetterne i de samlede indkomstfordelinger for forskellige familier er disse afbildet som lodrette skæringspunkter i de respektive indkomstfordelinger, se figurerne 8.1-6.

Det fremgår, at indkomstfordelingerne har meget forskellige hældninger i skæringspunkterne, og at hældningen for enlige med børn er særlig stejl sammenlignet med hældningen for par med børn, jf. afgrænsningen af enlige i kapitel 4. Det indebærer, at beregningen af andelen og antallet af børn hos enlige med lave indkomster er særlig følsom overfor afgrænsningen af minimumsbudgetgrænsen. Det viser sig således, at for enlige med ét barn indebærer en 1.000 kr.'s højere grænse, at 2.300 flere børn bor i familier med lav indkomst, mens en 1.000 kr. højere grænse for par med ét barn betyder 716 flere børn i familier med lav indkomst.

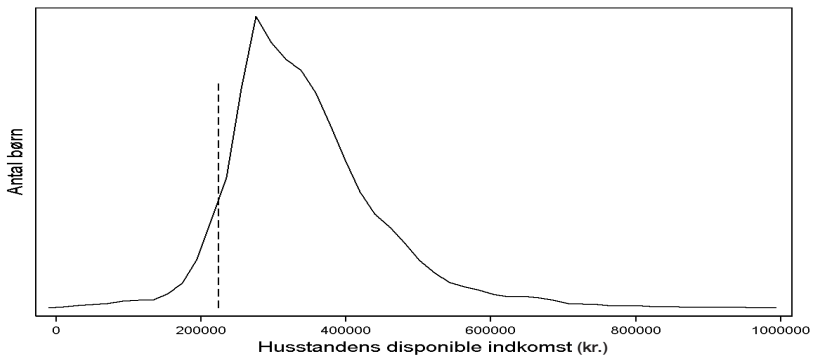
Figur 8.1. Enlige med ét barn opdelt efter indkomst og med angivelse af lavindkomstgrænsen. 2015

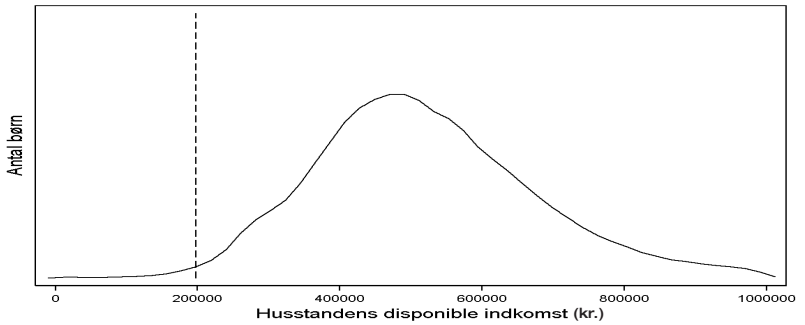
Figur 8.2. Enlige med to børn opdelt efter indkomst og med angivelse af lavindkomstgrænsen. 2015

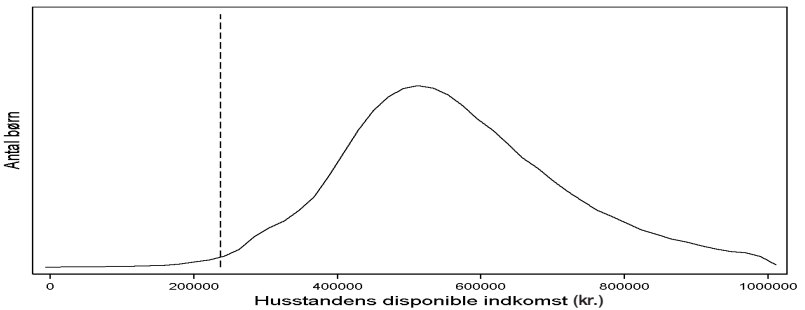
Figur 8.3. Enlige med tre børn opdelt efter indkomst og med angivelse af lavindkomstgrænsen. 2015

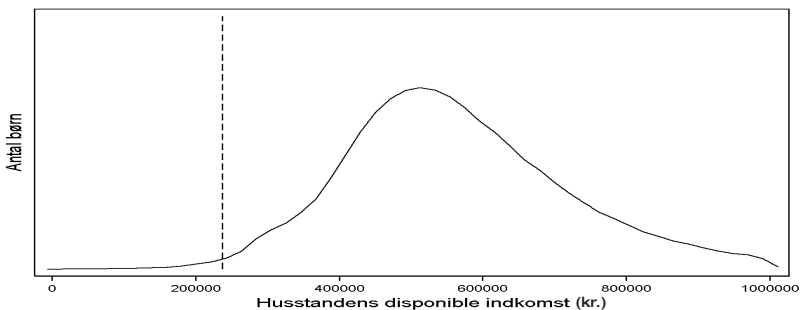
Figur 8.4. Par med ét barn opdelt efter indkomst og med angivelse af lavindkomstgrænsen. 2015

Figur 8.5. Par med to børn opdelt efter indkomst og med angivelse af lavindkomstgrænsen. 2015

Figur 8.6. Par med tre børn opdelt efter indkomst og med angivelse af lavindkomstgrænsen, 2015

9 Antal børn i familier med lave indkomster

Når antallet af børn i familier med indkomster under minimumsbudgettets grænser, se kapitel 8, opgøres for et enkelt år, og der tages hensyn til, at den samlede nettoformue i familien ikke må overstige 100.000 kr pr. voksen (reguleret til 2015-priser), er resultatet, at der i 2015 var 24.900 sådanne børn. Det svarer til, at 2,33 pct. af alle børn under 18 år – prævalensen – levede i familier med lave indkomster i 2015 (Tabel 9.1). Hvis også børn i familier, hvor mindst én af de voksne er studerende, regnes med, er det 34.000 børn eller 3,21 pct., som bor i familier med lave indkomster.

Tabel 9.1. Antal og prævalensen for børn i familier med lave indkomster i 2015

	<i>Antal fattige børn < 18 år</i>	<i>Andel fattige børn af samtlige børn < 18 år</i>	<i>Antal fattige børn < 18 år, 3 år i træk</i>	<i>Andel fattige børn af samtlige børn 18 år, 3 år i træk</i>
Alle ¹	24.927	2,33 %	7.209	0,68 %
- heraf børn af indsatte/strafafsonere	2.187 *	0,21 % *	633 *	0,06 % *
- uden formue-kriterium	30.167	2,85 %	9.421	0,89 %
Alle inkl. børn af studerende	34.015	3,21 %	10.021	0,96 %
Alle1				
budgetmetoden (95 cf-interval)	24.927	2,33 % (2,1-2,5 %)	7.209	0,68 %
medianmetoden (50%) ² (95 cf-interval)	26.224	2,46 % (2,3-2,6 %)	6.567	0,58 %

* Har været indsat/afsonet straf i 2014.

¹ Inkl. børn af indsatte/strafafsonere.

² Med ækvivalenskorrigeret indkomst: (#personer).^{0,6}

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvis man tager hensyn til den statistiske usikkerhed, der er forbundet med sådanne beregninger, og anvender et såkaldt 95-procents konfidensinterval, som angiver andelen af familier med lave indkomster, der med 95-procents sandsynlighed kan karakteriseres ved lave indkomster, er der tale om, at 2,1-2,5 pct. af alle børn under 18 år bor i familier med lave indkomster.

Blandt børnene i familier med lave indkomster – ekskl. studerende – er det 2.200, som har én eller to forældre, der i 2014 i kortere eller længere tid har været indsatte eller på anden måde afsonet en straf. Det svarer til, at 9 pct. af alle børn, som bor i familier med lave indkomster, har en forælder, som har afsonet en straf i 2014.

Såfremt der ses bort fra, at familien ikke må have en nettoformue på over 100.000 kr. pr. voksen (reguleret til 2015-priser) – kriteriet blev indført af Ekspertudvalget om fattigdom (2013) – er antallet af børn i familier med lave indkomster på 30.200 eller 2,85 pct. af samtlige børn under 18 år. Det er 21 pct. flere sammenlignet med, når formuegrænsen indgår i afgrænsningen af sådanne familier. Hvis også børn af studerende regnes med, stiger antallet af børn i familier med lave indkomster til 34.000 eller 3,21 pct. af samtlige børn under 18 år (tabel 9.1).

Når medianmetoden – hvorefter lave indkomster afgrænses til indkomster mindre end 50 pct. af medianindkomsten (ækvivaleret) – anvendes i stedet for budgetmetoden, se kapitel 6, er antallet af børn i familier med lave indkomster beregnet til 26.200 eller 2,46 pct. Det er stort set det samme antal og den samme prævalens som budgetmetodens med 24.900 børn i familier med lave indkomster og en prævalens på 2,33 pct. af samtlige børn under 18 år, når man tager hensyn til den beregnede usikkerhed – konfidensintervallerne overlapper. Det viser sig i øvrigt, at omkring 90 pct., som har lave indkomster ved medianmetoden, er de samme, der har det ved minimumsbudgetmetoden.

Det kan nævnes, at AE-rådet (2017) kommer frem til flere børn i familier med lave indkomster ved også at anvende medianmetoden, nemlig 35.000, idet forskellen bl.a. kan henføres til en anden afgrænsning af populationen, se kapitel 4, samtidig med at der er statistiske usikkerheder knyttet til sådanne beregninger.

Eurostat (2017) anvender ligesom AE-rådet og Økonomi- og Indenrigsministeriet (2014) medianmetoden til at beregne andelen

af børn, som kan betegnes som værende i ”risk-of-poverty”, men hvor AE-rådet og Økonomiministeriet bruger 50 pct. af median-familieindkomsten, bruger Eurostat 60 pct. af denne indkomst til afgrænsning af lave indkomster. Eurostat kommer derved frem til, at 12,2 pct. af danske børn i 2015 var i ”risk-of-poverty”.

Da både AE-rådet og Økonomiministeriet anvender en indkomstperiode på tre år – indkomsten skal være under fattigdomsgrænsen i hvert af tre på hinanden følgende år – før man kan betragtes som fattig, også når det gælder familier med børn, indebærer det her, at der er 7.200 sådanne børn i 2015 ved anvendelse af minimumsbudgetmetoden og 6.600 ved medianmetoden og tilsvarende prævalenser på 0,68 og 0,58 pct. (tabel 9.1). Der er således ikke overraskende færre børn – knap en tredjedel – i familier med lave indkomster over en treårig periode end over en étårig periode, både ved anvendelse af minimumsmetoden og medianmetoden.

9.1 Antal børn i familier med lave indkomster inddelt efter civilstand og antal børn

På baggrund af ovennævnte udgiftsgrænser er andelen/prævalensen af børn i familier med lave indkomster i de forskellige familietyper beregnet. Det viser sig, at især blandt enlige med børn er prævalensen høj, nemlig på 4,77 pct. for enebørn, 3,73 pct. for børn med én søskende og 6,94 pct. for børn med to søskende (tabel 9.2).

Sammenlignet med børn hos enlige forældre er prævalensen for børn i parfamilier væsentlig lavere. For enebørn og børn med én søskende i parfamilier er prævalenserne således 1,25 og 0,77 pct., og hvis der er to søskende er prævalensen 1,56 pct. For enebørn hhv. børn, hvor der er to søskende, er der dog ingen signifikant forskel i prævalenserne, og det er der heller ikke mellem børn uden søskende hhv. med to søskende i parfamilier (tabel 9.2).

Det tilsvarende *antal* børn i familier med lave indkomster – under udgiftsgrænserne – er størst hos enlige forsørgere med ét hhv. to børn og hos par med to hhv. tre børn, nemlig på 3.300-3.500 børn i hver familietype. Hos enlige med tre børn og lave indkomster er der 2.200 børn, mens det mindste antal børn i familier med lave indkomster forekommer hos par med ét barn, nemlig 1.700.

Tabel 9.2. Minimumsbudgetgrænser og prævalensen for børn i familier med lave indkomster inddelt efter civilstand og antal børn. 2015

<i>Familietype</i>	<i>Antal børn i familier med lave indkomster</i>	<i>Prævalensen af børn i familier med lave indkomster (95cf-interval)</i>	<i>Antal børn i familier med lave indkomster efter medianmetoden</i>
Enlig med 1 barn	3.470	4,77 % (3,9-5,4 %)	3.561
Enlig med 2 børn	3.294	3,73 % (3,1-4,4 %)	5.058
Enlig med 3 børn	2.197	6,94 % (6,0-8,0 %)	3.206
Par med 1 barn	1.667	1,25 % (0,7-1,7 %)	1.370
Par med 2 børn	3.391	0,77 % (0,5-1,0 %)	3.124
Par med 3 børn	3.421	1,56 % (1,1-1,9 %)	2.782

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

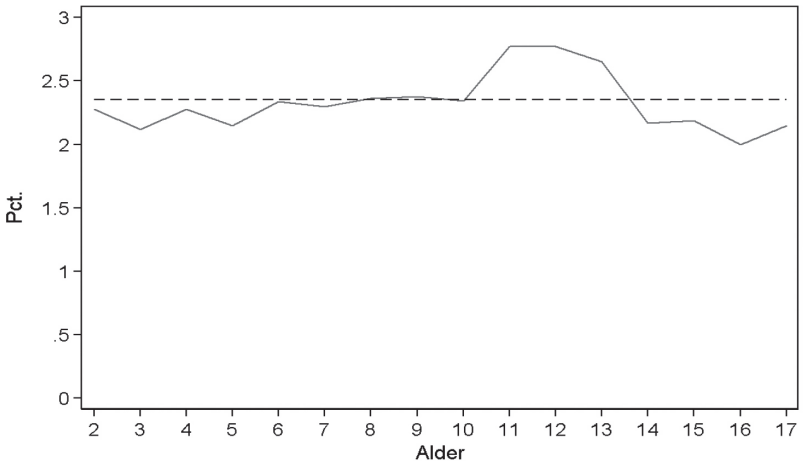
Til sammenligning med opgørelsen af antal børn i familier med lave indkomster opgjort efter minimumsbudgetmetoden indeholder tabel 9.2 også en opgørelse, hvor medianmetoden er anvendt som afgrænsningskriterium, sådan som AE-rådet og ØIM også gør det. Det er især for enlige med to hhv. tre børn, at der er stor forskel i antallet af børn i familier med lave indkomster, hvorimod der stort set ikke er nogen forskel for enlige med ét barn. Ifølge medianmetoden er der således 5.100 børn blandt enlige med to børn, som bor i familier med lave indkomster, mod 3.300 børn beregnet efter minimumsbudgetmetoden. For enlige med tre børn er de tilsvarende antal på 3.200 og 2.200 børn. For par med tre børn er der også en betydelig forskel i antallet af børn i familier med lave indkomster afhængig af afgrænsningsmetoden, nemlig 2.800 ved medianmetoden og 3.400 beregnet ved minimumsbudgetmetoden.

9.2 Hvor gamle er børn i familier med lave indkomster?

Det har vist sig, at det er problemer tidligt i livet, som især har en

negativ indvirkning på velstand og velfærd som voksen, se fx Currie & Almod (2011) og Heckmann (2006).

Figur 9.1. Børn i familier med lave indkomster fordelt efter børnenes alder i 2015

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Sammenhængen mellem børns alder og forekomsten af lave indkomster er vist i figur 9.1, hvoraf det fremgår, at især børn mellem 7 og 13 år bor i familier med lave indkomster, i hvert fald når der tegnes et øjebliksbillede. For 7-13-årige børn er andelen i familier med lave indkomster således på over 2,5 pct., mens den for børn under 7 år er på mellem 2 og 2,5 pct. og for børn over 13 år på 2 pct. eller mindre i 2015. Det er med andre ord ikke sådan, at det er i en særlig alder, at børn oplever lave indkomster i familien, da variationen i prævalensen som vist hen over alderen er relativt beskedent.

Hvorvidt børnene i de forskellige aldre har den samme sandsynlighed for også at have boet eller at bo i familier med lave indkomster året før eller efter, fremgår ikke af figur 9.1. Der kan således både være tale om kohorte- og alderseffekter, hvor førstnævnte angiver sandsynligheden for, at børn født i et givet år bor i en familie med lave indkomster i en længere eller kortere periode under dets opvækst, mens sidstnævnte angiver sandsynligheden for, at børn i en bestemt alder altid bor i familier med lave indkomster.

10 Indkomster i børnefamilier med lave indkomster

For at belyse indkomsterne i familier med lave indkomster anvendes sædvanligvis forskellen i disse familiers medianindkomst og den anvendte indkomstgrænse. Det herved beregnede fattigdomsgab er lidt større i Danmark end i Finland og Sverige og lidt mindre end i Norge og især USA, når man anvender medianmetoden til at afgrænse lav indkomst (OECD, 2017). I det følgende undersøges indkomstgabet i Danmark i 2015 – det seneste år med indkomstoplysninger – ved at anvende minimumsbudgettet til at afgrænse lav indkomst, idet medianbudgetgrænsen også inddrages af sammenligningshensyn.

Som det fremgik af tabel 8.1 og figurerne 8.1-6, varierer grænserne for lav indkomst med familietype, og tilsvarende er der også forskelle i indkomstfordelingerne blandt disse børn, angivet til venstre for lavindkomstgrænserne i figurerne. Det ændrer dog ikke på, at de fleste børnefamilier med lave indkomster befinder sig relativt tæt på indkomstgrænsen, sådan som det også ville være forventeligt, men der er dog også en del børn i familier med meget lave indkomster.

Med en 1-års afgrænsning af lave indkomster er det knap tre ud af fire (74 pct.), der har mindst 75 pct. af minimumsindkomsten, mens det er 15 pct. af børnene, som følger umiddelbart efter med indkomster på mellem 50 og 75 pct. af minimumsindkomsten. Endelig udgør børn i familier med de næstmindste og mindste indkomster – 25-50 og 0-25 pct. – 6-5 pct. af alle børn i familier med lave indkomster. Sidstnævnte tæller tilsammen 2.700 børn i 2015.

Hvis der i stedet for ét-årskriteriet for lav indkomst anvendes tre-årskriteriet, altså at familien har en lav indkomst i tre år efter hinanden, er det mere end otte ud af ti (82 pct.), som har indkomster på mindst 75 pct. af minimumsindkomsten. 12 pct. af børnene er i familier med indkomster mellem 50-75 pct. af minimumsbudgetgrænsen, og 4 og 2 pct. er i familier med indkomster

på 25-50 hhv. under 25 pct. af minimumsbudgetgrænsen i 2015.

Det betyder, at godt 400 børn har boet i familier med meget lave indkomster, knap 900 med højere indkomster og 5.900 med indkomster tættest på indkomstgrænsen i en længere periode. Og når etårskriteriet anvendes, er det tilsvarende antal børn 2.700, 3.900 og 18.300 i 2015.

Tabel 10.1. Antal og andel af børn i husstande med indkomster under minimumsbudgetgrænsen¹ i ét år hhv. tre år efter hinanden (2013-2015). 2015

<i>Indkomst</i>	<i>Antal børn</i>	<i>Andel af børn (pct.)</i>
1 års indkomst		
Alle	24.927	100 pct.
75-100 pct. af minimumsbudgetgrænsen	18.339	74 pct.
50-75 pct.	3.864	15 pct.
25-50 pct.	1.509	6 pct.
0-25 pct.	1.215	5 pct.
3 års indkomst		
Alle	7.209	100 pct.
75-100 pct. af minimumsbudgetgrænsen	5.918	82 pct.
50-75 pct.	873	12 pct.
25-50 pct.	273	4 pct.
0-25 pct.	145	2 pct.

¹ Ekskl. negative indkomster, jf. kapitel 4.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

En anden måde at belyse, hvor store indkomsterne er i familier med lave indkomster, er ved at sammenholde medianindkomsten – indkomsten for den familie, som ligger midt i fordelingen af familier med lave indkomster – med lavindkomstgrænsen. Ved således at dividere forskellen mellem medianindkomsten og minimumsbudgetgrænsen med minimumsbudgetgrænsen gives et billede af ”dybden” af indkomstproblemet, også betegnet ”the poverty gap” (Corak et al., 2012).

Tabel 10.2 belyser dette indkomstgab for enlige og par med et forskelligt antal børn. For enlige er gabet på godt 9-11 pct., mens det for par er større, nemlig på 11-15 pct., hvilket netop svarer til, at kurverne for par i figurerne 8.1-8.6 er væsentligt fladere til venstre for minimumsbudgetgrænserne, dvs. blandt børn i husstande med lave indkomster.

Tabel 10.2. Lavindkomstgabet – medianindkomst i forhold til minimumsbudgetgrænsen for familier med lave indkomster efter étårskriteriet inddelt efter civilstand og antal børn. 2015

<i>Familietype</i>	<i>Minimumsbudgetgrænse</i>	<i>Medianindkomst (indkomsten i den midterste husstand)</i>	<i>Lavindkomstgabet ((minimumsbudgetgrænsen – medianindkomsten)/minimumsbudgetgrænsen)</i>
Enlig med 1 barn	153.730 kr.	138.847 kr.	9,7 pct.
Enlig med 2 børn	186.433 kr.	166.244 kr.	10,8 pct.
Enlig med 3 børn	224.482 kr.	205.098 kr.	8,5 pct.
Par med 1 barn	209.370 kr.	179.040 kr.	14,5 pct.
Par med 2 børn	245.102 kr.	210.246 kr.	14,2 pct.
Par med 3 børn	280.435 kr.	249.268 kr.	11,1 pct.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

10.1 Gæld i børnefamilier med lave indkomster

Med adgang til kviklån, finansieringsordninger og lignende lån er gæld en vigtig del af hverdagen for mange børnefamilier med lave indkomster.

Ser man på gæld til pengeinstitutter, studiegæld samt gæld til finansieringsselskaber, kontokortordninger og pensionskasser, er der i børnefamilier med lave indkomster 6.470 forældre eller ca. 32 pct., som har en sådan gæld på over 100.000 kr. i 2015.

I 2015 var ovennævnte gæld i forhold til i 2014 i gennemsnit godt 20.000 kr. større pr. husstand i børnefamilier med lave indkomster. Vi ved ikke, i hvor høj grad disse lån bruges til forbrug, og i hvor høj grad de bruges til investering i langvarige forbrugsgoder, som har en værdi. Hvis vi laver det tankeeksperiment, at denne

øgede gæld udelukkende anvendes til forbrug, kan man beregne, hvor mange der ikke ville ligge under fattigdomsgrænsen, hvis man tager højde for den forbrugsmulighed, som disse lån giver anledning til på kort sigt. I 2015 er det ca. 16 pct. af alle børn i familier med lave indkomster, hvor husstandens låntagning potentielt har skaffet et rådighedsbeløb, som kan give en forbrugsmulighed, der på kort sigt bringer familien over minimumsbudgetgrænsen.

10.2 Renteudgifter ekskl. prioritetsrenter

I nogle børnefamilier med lave indkomster svarer renteudgifterne til en relativ stor del af familiens indkomst², også selvom vi som her ser bort fra prioritetsrenter. Således udgjorde renteudgifterne i 2015 gennemsnitligt ca. 10 pct. af den disponible indkomst for forsørgere i børnefamilier med lave indkomster, og for 10 pct. af forældrene er renteudgifternes andel af den disponible indkomst mindst 22,1 pct. (tabel 10.3). Det svarer til lidt mere end den andel, madposten udgør i minimumsbudgettet for en parfamilie med 2 børn.

Tabel 10.3. Forsørgeres renteudgifter som andel af den disponible indkomst for børnefamilier med lave indkomster. 2015

<i>Andel forsørgere</i>	<i>Renteudgifter udgør mindst denne andel af husstandens disponible indkomst</i>
75 pct.	0,2 pct.
50 pct.	2,0 pct.
25 pct.	9,4 pct.
10 pct.	22,1 pct.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Der var i 2015 omkring 5.000 børn, hvor familien ikke ville være under grænsen for lav indkomst, hvis man så bort fra renteudgifter i beregningen af den disponible indkomst, jf. kapitel 5. Det svarer til ca. 20 pct. af alle personer med lav indkomst.

2 Den disponible indkomst inden renteudgifter fratrækkes.

11 Hvor mange børn har oplevet lave familieindkomster og i hvor lang tid i de seneste 10 år?

Det har vist sig, at selv kortvarige perioder med lav indkomst i familien kan have negative effekter på langt sigt for børns vilkår (Ermisch & Franesconi, 2001). Det er således vigtigt at belyse, hvor mange børn der har oplevet sådanne perioder, og i hvor lang tid de i givet fald har været, og dermed også hvor hurtigt familierne – og børnene – ophører med at have lav indkomst, hhv. i hvor lang tid de forbliver ude af den situation.

For derfor at belyse disse ”poverty dynamics” (Corak et al., 2008) har vi bl.a. set på antallet af børn i en årgang, der på ét eller andet tidspunkt indenfor de seneste 10 år har oplevet lave indkomster i familien. Det betyder, at det for ældre børn ikke er hele deres barndom, der på denne måde indgår, hvilket skyldes, at usikkerheden i tilbagediskonteringen af minimumsbudgettet og dermed afgrænsningen af lave indkomster længere tilbage er forbundet med stor usikkerhed.

Tabel 11.1 viser, at for 17-årige i 2015, som er det seneste år med indkomstoplysninger, var det 11,0 pct. af børn i denne årgang, som i perioden 2005-2015 har oplevet lave indkomster i familien. For 10-årige i 2015 var det tilsvarende 10,15 pct. af børnene, som havde oplevet lave indkomster i samme periode. Sammenholdt med andelen af børn, der som 17- hhv. 10-årige boede i familier med lave indkomster i 2015, og som var på 2,15 og 2,34 pct. var det altså 4-5 gange flere, som i løbet af perioden 2005-2015 i kortere eller længere tid havde oplevet lave indkomster i deres familier.

Den gennemsnitlige længde af de perioder, hvor 17- hhv. 10-årige børn i 2015 indenfor de seneste 10 år havde oplevet lave indkomster i familien, var 2 hhv. 1 år og 11 mdr. for de to kohorter. For de fleste børn i familier med lave indkomster er der altså tale om tilsammen knap to år med lave indkomster, idet spredningen dog er relativ stor (st. afv.) (tabel 11.1).

Tabel 11.1. Andel 17-årige børn i familier med lave indkomster i 2015 og antal år med lave indkomster indenfor de seneste 10 år

	17-årige i 2015	10-årige i 2015
Andel af børn i familier med lave indkomster		
I året	2,15 pct.	2,34 pct.
Under opvæksten de seneste ti år	11,00 pct.	10,15 pct.
Gennemsnitlig varighed af lav indkomst i familien	2 år	1 år og 10 måneder
St. afv.	1 år og 8 måneder	1 år og 8 måneder
<i>Andel børn, som forbliver i fattigdom</i>		
År siden periode med lav indkomst begyndte		
1 (2 års fattigdom)	64 pct.	54 pct.
2 (3 års fattigdom)	26 pct.	23 pct.
3 (4 års fattigdom)	14 pct.	12 pct.
4 (5 års fattigdom)	8 pct.	7 pct.
<i>Andel af børn, som forbliver ude af fattigdom</i>		
År siden fattigdomsperiode sluttede		
1	90 pct.	88 pct.
2	95 pct.	92 pct.
3	94 pct.	95 pct.
4	97 pct.	96 pct.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Den periode, som børn er i familier med lav indkomst, kan også belyses ved at se på andelen af børn, hvor den lave indkomst i familien gentager sig eller ikke gentager sig året efter.

For mere end halvdelen af de børn, som i et givet år var i en familie med lav indkomst, var der også tale om lave indkomster i familien året efter – 64 pct. for 17-årige og 54 pct. for 10-årige – og for hvert fjerde barn (26 og 23 pct.) var der tale om lav indkomst tre år i træk. 4 års lav indkomst efter hinanden oplevede godt hvert syvende (14 og 12 pct.) barn i en lavindkomstfamilie i 2015, og for

knap ti pct. (8 og 7 pct.) var det femte år i træk for de to kohorter, at der var lave indkomster i familien.

Andelen af 17- hhv. 10-årige børn, som forbliver i familier med lave indkomster, kan også ”vendes om” – trækkes fra 100 – således at den udtrykker sandsynligheden for, at sådanne familier forlader situationen med lav indkomst. Således er 36 og 46 pct. af børnefamilierne med lav indkomst ude af denne situation efter ét år, 74 og 77 pct. efter 2 år, 86 og 88 pct. efter 3 år, og 92 og 93 pct. efter 4 år, når vi skelner mellem børn, som var 17 hhv. 10 år i 2015.

Hvor længe børnefamilier, som har haft lav indkomst indenfor de seneste 10 år, forbliver ude af denne situation, er også belyst i tabel 11.1. Det viser sig her, at 90 og 88 pct. af 17- hhv. 10-årige børn i familier med lav indkomst i kortere eller længere tid forbliver ude af denne situation, når de først har haft ét år uden lav indkomst i familien. Tilsvarende er det 95 og 92 pct., som efter to år uden lav indkomst også er det efter tre år. Den såkaldte ”risk of falling into poverty again” (Corak et al., 2008), er således forholdsvis beskeden, når man først har opnået en ikke-lav indkomst.

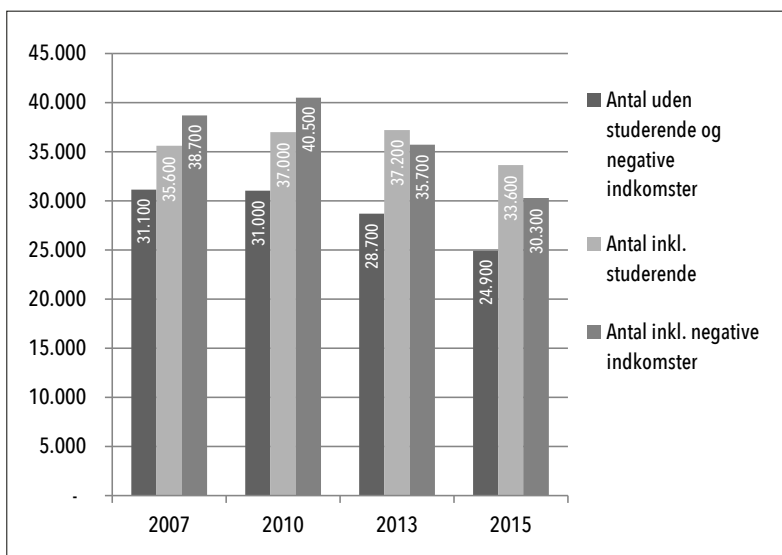
11.1 Udviklingen i antal børn i familier med lave indkomster

Set over årene 2007, 2010, 2013 og 2015 er der tale om et stort set uændret antal børn i familier med lave indkomster i den første periode 2007-2010, mens der var et fald i de efterfølgende perioder, nemlig fra 31.100 og 31.000 børn i 2007 hhv. 2010 til 28.700 i 2013 og 24.900 i 2015 (figur 11.1). Det skal dog tages i betragtning, at der er anvendt et minimumsbudget for 2015, som er tilbagediskonteret med forbrugerpristallet, hvorfor dette ikke opfanger ændringer i familietypernes forbrugsmønster i den betragtede periode.

Hvis børn i familier, hvor mindst den ene forælder har negativ indkomst, medregnes, bliver udviklingen i antallet af børn i familier med indkomster under minimumsbudgettet anderledes, end hvis disse familier ikke medregnes, sådan som de ikke gør i denne undersøgelse. Det viser sig så, at der var 7.600 børn i 2007, 9.500 børn i 2010, 7.100 børn i 2013 og 5.300 børn i 2015, i hvis familier, der var negative indkomster og formuer under 100.000 kr. pr. voksen, hvilket betyder, at de dermed ville have en indkomst under minimumsgrænsen.

Hvis negative indkomster efter nævnte afgrænsning indgik i opgørelserne over børn i familier med lave indkomster, var det samlede antal af sådanne børn 30.300 i 2015 (tabel 11.1).

Figur 11.1. Udviklingen i antal børn i familier med lave indkomster. 2007-2015

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Udviklingen i antallet af børn i familier med lave indkomster bliver også anderledes, hvis børn med studerende forældre medregnes i populationen. I så fald er der ingen væsentlige ændringer i antallet af børn i familier med lave indkomster frem til 2013, hvor det er på 37.200, hvorefter det falder til 33.600 i 2015. Det svarer til, at antallet af børn med studerende forældre med lave indkomster steg fra 4.600 i 2007 til 6.100 i 2010, og igen til 8.500 i 2013, hvorefter det var nogenlunde uændret til 2015, hvor der var 8.700 børn i sådanne familier. En medvirkende forklaring til denne stigning er, at der er blevet flere studerende og dermed også flere studerende med børn og lave indkomster.

Under alle omstændigheder har der været et fald i antallet af børn i familier med lave indkomster siden 2010, hvilket er en periode, der har været kendetegnet ved en forbedret konjunktur-

situation i almindelighed, se også UNICEF (2014) for udviklingen i antallet af fattige børn under den økonomisk-finansielle krise i slutningen af det forrige årti.

12 Hvad karakteriserer familier med lave indkomster?

Der findes flere undersøgelser, der har vist, at der først og fremmest er lave indkomster blandt enlige med børn, ikke-vestlige indvandrere og i familier, hvor én eller begge forældre er uden for arbejdsmarkedet (ØIM, 2014; Hussain, 2003). For at undersøge om dette også gælder, når vi som her anvender minimumsbudgettet som afgrænsning af lav indkomst, er der i tabel 12.1 vist både antallet af og prævalensen for børn i familier med lave indkomster i 2015 hhv. i perioden 2013-15 – ét år hhv. tre års lave indkomster, idet man skal være opmærksom på, at forældrenes karakteristika gælder for 2015.

Med hensyn til arbejdsmarkedstilknytning er der tale om den status, man har haft i mindst 7 mdr. af året. Beskæftigede omfatter dermed ikke kun heltids-/helårsbeskæftigede, ligesom ledige også kan have været i beskæftigelse i en kortere periode i året.

Det viser sig, at for hvert ottende barn (12 pct.), som bor hos en enlig forælder, der er ledig, er der lav indkomst i familien. I parfamilier, hvor begge er ledige, er det tilsvarende hvert syvende barn (15 pct.), i hvis familie der er lav indkomst (tabel 12.1). Hvis det kun er den ene af forældrene, der er ledig, mens den anden er beskæftiget, er det hvert tyvende barn (6 pct.), hvis familie har lav indkomst, og det er knap to pct. (1,5 pct.) af børnene i parfamilier med begge forældre i beskæftigelse, hvor der er tale om lav indkomst. For enlige i beskæftigelse er det hvert tyvende barn (5 pct.), som har en sådan forælder med lav indkomst. Det viser, at forældrenes beskæftigelse i høj grad bidrager til, at børn ikke oplever en lav indkomst, og især hvis det er par, hvor begge er beskæftigede.

Tabel 12.1. Børn i familier med indkomster under minimumsbudgetgrænsen i ét hhv. 3 år efter forældres civilstand, arbejdsmarkedstilknytning¹ og etnicitet. 2015

	<i>Lav indkomst i 1 år</i>		<i>Lav indkomst i 3 år</i>	
	Prævalens inden for gruppen	Antal børn	Prævalens indenfor gruppen	Antal børn
Enlig ² :				
Ledige	12,1 pct.	852	2,0 pct.	139
Beskæftigede	5,0 pct.	9.845	1,1 pct.	2.200
Kontanthjælp og relaterede ydelser				
- del af året	14,6 pct.	1.864	2,2 pct.	291
- hele året	12,9 pct.	3.497	2,8 pct.	770
Dansk eller vestligt oprindelsesland	4,0 pct.	7.091	0,8 pct.	1.433
Ikke-vestligt oprindelsesland	13,7 pct.	3.606	3,4 pct.	906
Par:				
Ledig/ledig	14,6 pct.	139	6,1 pct.	58
Ledig/beskæftiget	6,0 pct.	1.382	1,9 pct.	433
Beskæftiget/beskæftiget	1,5 pct.	12.709	0,5 pct.	4.379
Kontanthjælp og relaterede ydelser				
- del af året/del af året	18,8 pct.	678	4,0 pct.	145
- del af året/hele året	12,9 pct.	821	4,4 pct.	282
- hele året/hele året	15,9 pct.	1.588	5,9 pct.	588
Dansk eller vestligt/dansk eller vestligt oprindelsesland	0,6 pct.	4.812	0,2 pct.	1.136
Dansk eller vestligt /ikke-vestligt oprindelsesland	3,5 pct.	979	1,0 pct.	294
Ikke-vestligt /ikke-vestligt oprindelsesland	11,3 pct.	8.439	4,6 pct.	3.439

¹ Afgrænsningen af beskæftigede hhv. ledige indebærer, at man har haft denne status i mindst 7 mdr. af året.

² Enlige husstande omfatter her også husstande, hvor den ene forælder har negativ indkomst eller manglende indkomstoplysninger, idet pågældende forælder så ikke indgår i husstanden med hverken indkomst eller forbrug.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Et andet forhold, som har betydning for, om familien har lav indkomst, er, om forældrene modtager kontanthjælp eller tilsvarende ydelser. Hvis sådanne ydelser modtages dele eller hele året, er det 13-15 pct. af børnene, der oplever lav indkomst i familien, når forælderen er enlig, og 13-18 pct., når der er to forældre i familien. De højeste prævalenser er, når forælderen/forældrene modtager kontanthjælp eller relaterede ydelser i dele af året – 15 pct. for børn hos enlige og 19 pct. for børn hos par – mens de mindste prævalenser er, når kontanthjælpen og/eller de relaterede ydelser modtages hele året af mindst én forælder i familien – 13 pct. for børn hos enlige og 16 pct. for børn hos par.

Hvis vi skelner mellem forældre med dansk eller vestligt oprindelsesland og forældre med ikke-vestligt oprindelsesland, er der betydelig forskel i andelen med lave indkomster og dermed også i prævalensen af børn i sådanne familier. Hvis begge forældre har dansk eller vestligt oprindelsesland, er der lave indkomster, svarende til at det berører 0,6 pct. af deres børn. Den tilsvarende prævalens, hvis der er en enlig forælder med dansk eller vestligt oprindelsesland, er 4 pct. Hvis den enlige forælder har et ikke-vestligt oprindelsesland, er prævalensen for børn i sådanne familier med lav indkomst 13,7 pct., og i par, hvor den ene forælder er fra et ikke-vestligt oprindelsesland, og den anden forælder er dansk eller fra et vestligt oprindelsesland, er prævalensen 3,5 pct., mens den er 11,3 pct. i familier, hvor begge forældre har en ikke-vestlig baggrund.

Prævalensen af børn i forskellige familier med lave indkomster siger ikke umiddelbart noget om, hvor mange børn der er i disse familier. Blandt enlige med lave indkomster er der således 9.800 børn, hvis forælderen er beskæftiget, og 900 børn, hvis forælderen er ledig. Tilsvarende hos par er der 12.700 børn i familier, hvor begge er beskæftigede, og der er lave indkomster, mod 1.400, hvis det kun er den ene forælder, der er beskæftiget, og 100 børn, hvis begge er ledige.

Blandt kontanthjælpsmodtagere med lav indkomst dominerer børn af enlige forældre, idet der her er 5.400 børn mod 2.400 børn i parfamilier, der modtager kontanthjælp i hele året eller dele af året.

Selvom lavindkomst-prævalensen er lav blandt børn, når oprindelseslandet er Danmark eller et andet vestligt land, udgør denne

gruppe omtrent halvdelen af alle børn i familier med lav indkomst. Der er således tale om 7.100 børn hos enlige og 4.800 børn hos par i sådanne familier sammenlignet med 3.600 børn hos enlige og 9.400 børn hos par, hvor forælderen hhv. begge forældre er fra et ikke-vestligt land.

Når det gælder lav indkomst i tre på hinanden følgende år, er både prævalensen og antal børn ikke overraskende væsentligt mindre for alle grupper. Det gælder især for enlige, hvor prævalensen for børn i de forskellige grupper er mellem en femte- og sjattedel, når tre-årskriteriet for lav indkomst anvendes, mens den er omkring en tredjedel for børn i parfamilier, når der i begge tilfælde sammenlignes med ét-årskriteriet for lav indkomst. Det samme gælder for antallet af børn i familier med lav indkomst, som også bliver væsentlig mindre opgjort efter tre-årskriteriet end opgjort efter ét-årskriteriet. Det er således det samme mønster, der gentager sig, med flere børn i familier med lav indkomst hos beskæftigede end hos ledige, helårskontanthjælpsmodtagere end delårskontanthjælpsmodtagere og hos danskere og andre vestlige forældre end hos forældre med ikke-vestligt oprindelsesland.

13 Hvorfor har børnefamilier lave indkomster?

Der findes flere undersøgelser af, hvad der medvirker til, at indkomsten i en familie kommer under lavindkomstgrænsen, henholdsvis af, at børnefamilier med lave indkomster oplever en indkomstforbedring, som får dem over denne grænse, se fx Corak et al. (2008) for Tyskland, Jenkins & Schluter (2003) og Chen & Corak (2008) for flere andre lande. I disse undersøgelser peges der først og fremmest på betydningen af, at enlige får en partner, at parforhold går i opløsning, at der kommer flere børn, eller nogle af de hjemmeboende børn forlader familien, at forældrene får eller mister et fuldtidsjob, og at familiens indkomst forøges eller forringes, uden at det hænger sammen med ændringer i beskæftigelsessituationen.

For at undersøge om tilsvarende forhold gør sig gældende i Danmark, angiver tabellerne 13.1-13.4 sandsynligheden for, at børnefamilier ophører med at have lave indkomster henholdsvis får lave indkomster fra et tidspunkt til et andet i løbet af perioden 2005-2013, og endvidere angives denne sandsynlighed, betinget på at bestemte hændelser vedrørende familiemæssige eller økonomiske forhold indtræffer i familien. Der sondres mellem hændelser, som berører enlige hhv. par, og hændelser, som bevirker udgang – exit – fra lav indkomst hhv. indgang – entry – til lav indkomst. Det forudsættes, at indkomstændringen skal være fra lav indkomst til 5 pct. over minimumsbudgetgrænsen hhv. fra ikke-lav indkomst til 5 pct. under denne grænse. Det betyder, at der ses bort fra mindre indkomstændringer omkring lavindkomstgrænsen, hvilket er anderledes end for de exit- og entry-bevægelser, som blev beskrevet i kapitel 11. Formålet var der at tegne et generelt billede og ikke at se på sammenhængen mellem specifikke hændelser og indkomstændringer.

For enlige med lav indkomst gælder, at 44,9 pct. har forladt denne situation ét år efter ($t+1$) og 60,2 pct. to år efter ($t+2$), når vi som her ser på en indkomst, der er blevet mindst fem pct. større

end minimumsbudgetgrænsens beløb. Hvis familien bliver mindre, ved at ét af børnene flytter, hvilket her gælder for 6,0 pct. af familierne, er det 52,9 pct. efter et år og 67,2 pct. efter to år, som ikke længere har lav indkomst. Det betyder, at 8 pct.-point (52,9 - 44,9) flere forlader den lave indkomst efter et år, når ét af børnene ikke længere bor i familien (tabel 13.1).

Et andet forhold, der påvirker sandsynligheden for ikke længere at have lav indkomst, er, hvis den enlige forælder får fuldtidsarbejde. I så fald vil 60,7 hhv. 70,1 pct. ikke længere have lav indkomst i et hhv. to år efter, og tilsvarende, hvis indkomsten stiger med mere end 20 pct., er det 63,3 og 70,5 pct., som efter ét hhv. to år har en ikke-lav indkomst.

Sammenlignet med nævnte hændelser, som kan optræde samtidig, er det at finde en partner, som flytter ind, mere afgørende for, at børn hos enlige ikke længere oplever en lav indkomst i familien. I så fald er 79,5 pct. af de – tidligere – enlige familier ikke længere under minimumsbudgetgrænsen allerede efter ét år. Sandsynligheden for ikke længere at have lav indkomst er dermed 34,6 pct.-point større, når den enlige finder en partner, hvilket sker for 22,1 pct. af de enlige forældre i denne undersøgelse.

For par er der også sammenhæng mellem forskellige hændelser og sandsynligheden for ikke længere at have lav indkomst (tabel 13.2). I forhold til 30,2 og 45,1 pct., som efter ét hhv. to år med lav indkomst ikke længere er i den situation, er sandsynligheden større, når én af forældrene går fra ikke-fuldtidsarbejde til fuldtidsarbejde – 51,4 og 59,7 pct. Det gælder endnu mere udpræget, når indkomsten stiger med mindst 20 pct. – 64,1 og 65,7 pct. – og/eller når én af forældrene flytter fra husstanden, at der er en stor sandsynlighed for ikke længere at have lav indkomst.

Det, at et barn flytter fra husstanden, er derimod stort set ikke forbundet med en større sandsynlighed for ikke længere at have lav indkomst sammenlignet med sandsynligheden for under alle omstændigheder at forlade situationen med lav indkomst.

Når det gælder sandsynligheden for, at man fra det ene år til det andet kommer under minimumsbudgetgrænsen, er denne omkring to pct. – 1,8 og 2,2 pct. efter ét hhv. to år – for børn hos enlige og mindre end én pct. – 0,6 og 0,8 pct. efter ét hhv. to år – for børn i parfamilier (tabel 13.3 og 13.4).

Tabel 13.1. Forhold af betydning for, at børn hos enlige forældre forlader fattigdom¹ fra ét år til ét andet i perioden 2005-2013²

	Pct. børn	(std. afv.)
Alle børn i år t chance for udgang af fattigdom		
pr(ikke fattig $t+1$)	44,9	2,5
pr(ikke fattig $t+2$)	60,2	1,4
Husholdningsstørrelsen falder – et barn flytter		
pr(hændelse)	6,0	0,4
pr(ikke fattig $t+1$ hændelse)	52,9	5,7
pr(ikke fattig $t+2$ hændelse)	67,2	7,0
Mor/far finder partner, som flytter ind		
pr(hændelse)	22,1	1,1
pr(ikke fattig $t+1$ hændelse)	79,5	2,1
pr(ikke fattig $t+2$ hændelse)	79,7	2,3
Mor/far får fuldtidsarbejde		
pr(hændelse)	9,7	1,6
pr(ikke fattig $t+1$ hændelse)	60,7	5,3
pr(ikke fattig $t+2$ hændelse)	70,1	5,8
Husstandsindkomsten stiger med 20 pct. eller mere (antal beskæftigede uændret)		
pr(hændelse)	29,4	3
pr(ikke fattig $t+1$ hændelse)	63,3	2,1
pr(ikke fattig $t+2$ hændelse)	70,5	2,5

¹ Indkomst over lavindkomstgrænse plus 5 pct. ² Indkomsterne går frem til 2015.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

Hvis et barn kommer til hos en enlig hhv. en parhusstand, vil det betyde, at forholdsvis flere børn vil være i en familie med lav indkomst – 4,4 og 4,8 pct. hos enlige og 0,9 og 1,5 pct. hos par – og endnu flere, hvis (mindst) én af forældrene mister deres fuldtidsarbejde – 8,5 og 6,4 pct. hos enlige og 3,4 og 2,8 pct. hos par. Hvis husstandsindkomsten falder med mindst 20 pct., uden ændring i beskæftigelsesstatus, er sandsynligheden for at komme under budgetgrænsen 15,2 og 8,1 pct. hos enlige og 5,5 og 3,7 pct. hos par.

Tabel 13.2. Forhold af betydning for, at børn hos parforældre forlader fattigdom¹ fra ét år til ét andet i perioden 2005-2013²

	<i>Pct. børn</i>	<i>(std. afv.)</i>
Alle børn i år t chance for udgang af fattigdom		
pr(ikke fattig t+1)	30,2	2,6
pr(ikke fattig t+2)	45,1	1,7
Husholdningsstørrelsen falder – et barn flytter		
pr(hændelse)	6,4	0,7
pr(ikke fattig t+1 hændelse)	33,4	4,1
pr(ikke fattig t+2 hændelse)	47,6	3,7
Én af forældrene flytter ud af husstanden		
pr(hændelse)	4,0	0,3
pr(ikke fattig t+1 hændelse)	48,1	3,6
pr(ikke fattig t+2 hændelse)	63,4	4,1
En forælder får fuldtidsarbejde		
pr(hændelse)	14,4	2,6
pr(ikke fattig t+1 hændelse)	51,4	3,5
pr(ikke fattig t+2 hændelse)	59,7	3
Husstandsindkomsten stiger med 20% eller mere (antal beskæftigede uændret)		
pr(hændelse)	20,8	2,3
pr(ikke fattig t+1 hændelse)	64,1	3,2
pr(ikke fattig t+2 hændelse)	65,7	2,9

¹ Indkomst over lavindkomstgrænse plus 5 pct. ² Indkomsterne går frem til 2015.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

For enlige gælder, at hvis der kommer en partner i husstanden, er der en mindre sandsynlighed for at få lav indkomst sammenlignet med den generelle sandsynlighed for at komme i denne situation – 1,3 ift. 1,8 pct. (tabel 13.3), hvilket skal ses i sammenhæng med, at sandsynligheden for at komme ud af fattigdom, når man får en partner, er større end den generelle sandsynlighed for ikke længere at have lav indkomst (tabel 13.1). Hvis omvendt én af parterne forlader en parhusstand, forøges sandsynligheden for at blive fattig – 4,3 og 3,1 pct. efter ét hhv. to år – idet der sammenlig-

nes med den generelle sandsynlighed for at blive fattig. Når således en tilkommen partner kan forøge sandsynligheden for at forlade fattigdom, og en fraflyttet partner kan forøge sandsynligheden for at blive fattig, er forklaringen formentlig, at det er de indkomstmæssigt ”gode”, der kommer, og de indkomstmæssigt ”dårlige”, der går.

Det skal imidlertid understreges, at det er relativt få børn, hvor den ene forælder forlader familien fra det ene år til det andet, forældrene mister deres fuldtidsarbejde og/eller opnår en betydelig indkomststigning.

Tabel 13.3. Forhold af betydning for, at børn hos enlige forældre kommer i fattigdom¹ fra ét år til ét andet i perioden 2005-2013²

	<i>Pct. børn</i>	<i>(std. afv.)</i>
Alle børn i år <i>t</i> risiko for indgang til fattigdom		
pr(fattig <i>t+1</i>)	1,8	0,2
pr(fattig <i>t+2</i>)	2,2	0,2
Husholdningsstørrelsen stiger – et barn kommer til		
pr(hændelse)	2,5	0,1
pr(fattig <i>t+1</i> hændelse)	4,4	0,7
pr(fattig <i>t+2</i> hændelse)	4,8	1
Mor/far finder en partner, som flytter ind		
pr(hændelse)	10,9	0,7
pr(fattig <i>t+1</i> hændelse)	1,3	0,2
pr(fattig <i>t+2</i> hændelse)	1,9	0,2
Mor/far får mister sit fuldtidsarbejde		
pr(hændelse)	3,6	0,7
pr(fattig <i>t+1</i> hændelse)	8,5	1,2
pr(fattig <i>t+2</i> hændelse)	6,4	1,1
Husstandsindkomsten falder med 20 % eller mere (antal beskæftigede uændret)		
pr(hændelse)	4,0	0,3
pr(fattig <i>t+1</i> hændelse)	15,2	1,1
pr(fattig <i>t+2</i> hændelse)	8,1	0,8

¹ Indkomst under lavindkomstgrænse plus 5 pct. ² Indkomsterne går frem til 2015.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed

Tabel 13.4. Forhold af betydning for, at børn hos parforældre kommer i fattigdom¹ fra ét år til ét andet i perioden 2005-2013²

	<i>Pct. børn</i>	<i>(std. afv.)</i>
Alle børn i år t risiko for indgang til fattigdom		
pr(fattig $t+1$)	0,6	0,0
pr(fattig $t+2$)	0,8	0,1
Husholdningsstørrelsen stiger – et barn kommer til		
pr(hændelse)	5,0	0,3
pr(fattig $t+1$ hændelse)	0,9	0,2
pr(fattig $t+2$ hændelse)	1,5	0,3
En af forældrene flytter ud af husstanden		
pr(hændelse)	3,6	0,1
pr(fattig $t+1$ hændelse)	4,3	0,3
pr(fattig $t+2$ hændelse)	3,1	0,3
En eller begge forældre mister sit fuldtidsarbejde		
pr(hændelse)	7,0	0,8
pr(fattig $t+1$ hændelse)	3,4	0,6
pr(fattig $t+2$ hændelse)	2,8	0,5
Husstandsindkomsten falder med 20% eller mere (antal beskæftigede uændret)		
pr(hændelse)	3,0	0,3
pr(fattig $t+1$ hændelse)	5,5	0,8
pr(fattig $t+2$ hændelse)	3,7	0,6

¹ Indkomst under lavindkomstgrænse plus 5 pct. ² Indkomsterne går frem til 2015.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed.

14 Lave indkomster og velfærd

Det diskuteres ofte, i hvilket omfang lave indkomster hænger sammen med andre problemer, eller om sådanne problemer er lige udbredte blandt familier med lave som høje indkomster. Hvis der således ikke er nogen sammenhæng, er lav indkomst et selvstændigt økonomisk problem, mens en negativ sammenhæng mellem indkomst og andre problemer – lav indkomst og store/flere problemer – indebærer, at lav indkomst kan opfattes som en markør for, at der også er andre problemer i familier med lav indkomst i form af mindre velfærd.

Når det gælder forekomsten af afsavn, viser det sig, at disse er mere udbredte blandt 11-17-årige børn i familier med lav indkomst end blandt tilsvarende børn i familier med ikke-lav indkomst. Hvis der således anvendes en tre-årsafgrænsning af lav indkomst, er det 46 pct. af børnene i familier med lav indkomst, der angiver at have mindst 2 afsavn ud af 22, mod 29 pct. af børnene i familier med ikke-lav indkomst. Tilsvarende er det 34, 19 og 4 pct. af førstnævnte børn, der har mindst 3, 5 eller 10 afsavn, overfor 16, 5 og 2 pct. af sidstnævnte børn (Benjaminsen et al., 2016).

Der viser sig endvidere en sammenhæng mellem indkomst og voksnes tilfredshed i almindelighed (Bonke, 2015). Tilfredsheden er således større for dem med de næstmindste husholdningsindkomster (2. kvintil) sammenlignet med dem med de mindste indkomster (1. kvintil), hvorimod der ikke er nogen forskel mellem de efterfølgende trin. Det er altså i den nederste ende af indkomstfordelingen, at en større indkomst hænger sammen med en større tilfredshed, når det handler om nettohusholdningsindkomster.

Når vi her ser på personer i familier med lav indkomst, er der ikke nogen signifikant forskel i velfærden, når vi sammenligner dem med de 25 pct., som har de laveste husholdningsindkomster blandt børnefamilier med ikke-lave indkomster, hvilket formentlig kan tilskrives relativt få observationer under lavindkomstgrænsen i denne undersøgelse. Velfærdsscoren på en skala fra 1 til 11 er således 7,67 for familier med lave indkomster mod 8,47 for ikke-

lavindkomst familier med de laveste indkomster (tabel 14.1). For de øvrige børnefamilier med ikke-lave indkomster er scoren signifikant højere og stigende fra 1. til 2. indkomstkvartil og igen fra 3. til 4. indkomstkvartil. For familierne i 4. indkomstkvartil er tilfredshedsscoren 9,33 mod nævnte 7,67 for familier med lave indkomster.

Tabel 14.1. Velfærd og nettohusholdningsindkomst¹ i børnefamilier. 2014/15

	<i>Velfærd</i>	<i>Nettohusholdningsindkomst</i>
	Gns. (st. afv.)	Gns.
Lav indkomst	7,67 (1,92)	70.319
Ikke-lav indkomst:		
1. kvartil	8,47 (1,65)	174.981*a
2. kvartil	8,91*a (1,49)	274.249*a
3. kvartil	8,97* (1,44)	345.192*a
4. kvartil	9,33*a (1,43)	527.244*a

¹ Indkomsten divideret med kvadratroden til antallet af voksne og børn i familien.

* Signifikant ift. 1. kvartil på 10 pct.-niveau.

a Signifikant ift. forrige kvartil. på 10 pct.-niveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Danmarks Statistik.

Da den gennemsnitlige nettohusholdningsindkomst for familier med lave indkomster her er 70.300 kr. mod 175.000 kr. for ikke-lavindkomstfamilier i 1. indkomstkvartil, svarer det til, at en 2½ gange så stor indkomst modsvares af en 10 pct. højere velfærdsscore, mens en 7½ gang større indkomst for familier med de højeste indkomster ”kun” modsvares af 20 pct. større velfærdsscore.

Når det gælder en sammenligning af familier med lave indkomster med øvrige familier, er der en signifikant forskel på 1,26 (8,92-7,67) i velfærden (tabel 14.2). Denne forskel reduceres, når der tages hensyn til, at familier med lav indkomst og familier med ikke-lav indkomst ikke i samme omfang er samlevende, har børn eller har samme alder, idet forskellen dog stadig er signifikant. Der er også forskel i velfærd, når vi ligeledes tager hensyn til oplevelsen af psykisk helbred, som er dårligere i familier med lav indkomst end blandt familier med ikke-lav indkomst, men nu er forskellen

ikke længere signifikant. Det betyder, at velfærden i høj grad hænger sammen med ens vurdering af det psykiske helbred, som er lavere i familier med lave indkomster end i familier med ikke-lave indkomster (Bonke, 2015).

Tabel 14.2. Velfærd og nettohusholdningsindkomst i børnefamilier kontrolleret for socioøkonomiske forhold og psykisk helbred. 2014/15

	Velfærd		Forskel ift. lavindkomst	
	Gns.	Ikke-kontrolleret	Kontrolleret ¹	Kontrolleret ²
Lav indkomst	7,67	..		
Ikke-lav indkomst	8,92*	1,26* (2,81)	1,15+ (2,57)	0,50 (1,40)

() t-værdi.

¹ kontrolleret for civilstand, alder og køn.

² kontrolleret for civilstand, alder, køn og egen vurdering af psykisk helbred.

*,+ signifikant forskel på 0,05 hhv. 0,01 pct.-niveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Danmarks Statistik.

Der er en forventelig forskel i tilfredsheden med ens økonomiske situation og økonomiske formåen: Jo højere indkomst i husholdningen, desto mere tilfreds er man med ens økonomiske situation. Det ses bl.a. af, at tilfredshedsscoren for den bedst stillede fjerdedel af familier med ikke-lave indkomster er 9,4 mod 5,8 for familier med lave indkomster (tabel 14.3).

Tabel 14.3. Tilfredshed i forskellige dimensioner og nettohusholdningsindkomst i børnefamilier. 2014/15

	<i>Tilfredshed med økonomisk situation (1-11)</i>	<i>Vanskeligheder med at få økonomien til at hænge sammen</i>	<i>Tilfredshed med sociale relationer (1-11)</i>	<i>Vurdering af søvnkvalitet (1-11)</i>
	Gns.	Andel	Gns.	Gns
Lav indkomst	5,83	0,48	6,42	6,58
Ikke-lav indkomst:				
1. kvartil	6,86	0,37	7,49	7,55
2. kvartil	7,90*a	0,26*a	7,77*	8,02*
3. kvartil	8,42*a	0,15*a	7,95*	8,14*
4. kvartil	9,40*a	0,03*a	8,67*a	8,06*

* Signifikant ift. 1. kvartil på 10 pct.-niveau.

a Signifikant ift. forrige kvartil. på 10 pct.-niveau.

Kilde: ROCKWOOL Fondens Forskningsenhed og Danmarks Statistik.

På spørgsmålet om vanskeligheder med at få økonomien til at hænge sammen – et ofte anvendt spørgsmål i levekårsundersøgelser – er billedet også, at der er væsentlig større vanskeligheder for husholdninger med lave indkomster end for husholdninger med ikke-lave indkomster. Igen er forskellen mellem personer i familier med lave indkomster og personer i familier med ikke-lave men mindre indkomster ikke signifikant, omend forskellen er numerisk stor.

Det nævnes ofte, at det ikke kun er et spørgsmål om at have en lille indkomst, men at det er ligeså væsentligt, om man er tilfreds med ens sociale relationer. Tabel 14.3 viser, at det ikke er et enten-eller, men at der er en signifikant sammenhæng mellem ens husstandsindkomst og tilfredsheden med ens sociale relationer. Husholdninger med høje nettohusstandsindkomster har en tilfredshedsscore på 8,7 mod 6,4 for familier med lave husholdningsindkomster. Også her er forskellen mellem fattige og ikke-fattige med små indkomster ikke signifikant, men numerisk stor – 6,4 mod 7,5.

Der er også sammenhæng mellem søvnkvalitet og husholdningsindkomst, idet familier med lave indkomster er mindre

tilfredse med deres søvn end familier med ikke-lave indkomster (tabel 14.3).

Opsummerende er der altså en sammenhæng mellem lave indkomster og velfærd – tilfredshed i almindelighed – ligesom der er en sådan sammenhæng, når der i stedet for overordnet velfærd ses på forskellige dimensioner af velfærd, såsom tilfredshed med ens økonomi, sociale relationer og søvnkvalitet. Forskellen er dog i nogle dimensioner ikke signifikant, hvis personer i familier med lave indkomster sammenlignes med personer i familier med ikke-lave indkomster, hvilket dog formentlig kan tilskrives relativt få deltagende personer i undersøgelsen.

15 Sammenfatning

Formålet med denne bog er at belyse, hvor mange børn og unge der lever i familier med lav indkomst, hvor længe de gør det, og hvad der har medvirket til, at nogle familier har lav indkomst.

For at kunne afgrænse lave indkomster er der foretaget en revision og ajourføring af minimumsbudgettet, som angiver det mindste, man i en familie kan leve for, når der tages ernærings- og sundhedsmæssige hensyn og samtidig gives mulighed for at opretholde et vist socialt liv. Der anlægges med andre ord en forbrugsudgiftsbetragtning, og ikke en vurdering af hvor i indkomstfordelingen – medianmetoden – man befinder sig, sådan som det almindeligvis gøres i sådanne undersøgelser. Udgangspunktet har således her været at lade eksperter konkret vurdere, hvilke behov forskellige familietyper har på en række forbrugsområder, såfremt de skal kunne opretholde et nødvendigt og beskedent forbrug. Herefter finder man, hvor stor en indkomst der skal til for at dække de samlede udgifter til et sådant forbrug.

I opgørelsen af antallet af børn i familier med lave indkomster foretages en række afgrænsninger, idet bl.a. børn i familier med negative disponible indkomster, børn med studerende forældre og børn i familier med formuer over 100.000 kr. pr. voksen udelades.

Antal børn i familier med lave indkomster

Antallet af børn i familier med indkomster under minimumsbudgettet og med en formue på under 100.000 kr. (reguleret til 2015-priser) pr. voksen var 24.900 i 2015 svarende til en prævalens på 2,33 pct. af alle børn under 18 år. Hvis også børn i familier, hvor mindst én af de voksne er studerende, regnes med, er det 34.000 børn eller 3,21 pct. – prævalensen – som bor i familier med lave indkomster.

Hvis man tager hensyn til den statistiske usikkerhed, betyder det, at med 95 pct.'s sandsynlighed bor 2,1-2,5 pct. af alle børn i familier med lave indkomster, hvilket stort set svarer til antallet af børn i familier med lave indkomster opgjort efter medianmetoden, som er på 26.200 børn eller 2,3-2,6 pct. af alle børn under 18 år.

Det er især blandt enlige med børn, at prævalensen er høj, nemlig på 4,77 pct. for enebørn, 3,73 pct. for børn med én søskende og 6,94 pct. for børn med to søskende. For enebørn og børn med én søskende i parfamilier er prævalenserne 1,25 og 0,77 pct., og hvis der er to søskende, er prævalensen 1,56 pct. For enebørn hhv. børn, hvor der er to søskende, er der dog ingen signifikant forskel i prævalenserne.

Det tilsvarende *antal* børn i familier med lave indkomster er størst hos enlige forsørgere med ét hhv. to børn og hos par med to hhv. tre børn, nemlig på 3.300-3.500 børn i hver familietype. Hos enlige med tre børn og lave indkomster er der 2.200 børn og hos par med ét barn 1.700 børn.

Indkomsterne i børnefamilier med lave indkomster

Der er flest børn i familier med lave indkomster umiddelbart under budgetgrænsen, hvorefter antallet aftager med faldende indkomst. Knap tre ud af fire børn er i familier med mindst 75 pct. af minimumsindkomsten, og knap hvert syvende barn er i familier med indkomster mellem 50 og 75 pct. af minimumsindkomsten.

Hvis der i stedet for ét-årskriteriet for lav indkomst anvendes tre-årskriteriet, altså at børn er i en familie med lav indkomst tre år i træk, er det mere end otte ud af ti, som tilhører dem med indkomster på mindst 75 pct. af minimumsindkomsten, mens der kun er et par procent i familier med indkomster på under 25 pct. af minimumsbudgetgrænsen i 2015.

Det betyder, at knap 500 børn har boet i familier med meget lave indkomster, knap 900 med højere indkomster og 5.900 med indkomster tættest på indkomstgrænsen i en periode på mindst tre år. Når etårskriteriet anvendes, er det tilsvarende antal børn på 2.700, 3.900 og 18.300 i 2015.

En anden måde at belyse, hvor store indkomsterne er i familier med lave indkomster, er ved at sammenholde medianindkomsten – indkomsten for den familie, som ligger midt i fordelingen af familier med lave indkomster – med lavindkomstgrænsen. Dette såkaldte indkomstgab er for enlige på 9-11 pct., mens det for par er på 11-15 pct.

Gæld og renteutgifter i børnefamilier med lave indkomster

I 2015 var der 6.100 personer eller ca. 31 pct. af famiierne med lave

indkomster, der havde gæld til pengeinstitutter, studiegæld, gæld til finansieringsselskaber, kontokortordninger og/eller pensionskasser på over 100.000 kr. Med en gældsforøgelse på godt 20.000 kr. pr. husstand i børnefamilier med lave indkomster og en antagelse om, at dette beløb er anvendt til forbrug, betyder det, at ca. 16 pct. af alle børn i familier med lave indkomster forbrugsmæssigt ikke ligger under fattigdomsgrænsen, fordi familien låner sig ud af fattigdom.

Det viser sig, at renteudgifterne i 2015 i gennemsnit udgjorde 12 pct. af den disponible indkomst i børnefamilier med lave indkomster, og i 10 pct. af familierne er andelen, renteudgifter udgør af den disponible indkomst, mindst 35,4 pct.

Antal børn, som har oplevet lave familieindkomster i de seneste 10 år

Sammenlignet med de 2,3 pct. af børn i familier, som havde lave indkomster i 2015, var det 11-10 pct. af 17- hhv. 10-årige børn, som indenfor de seneste 10 år havde oplevet lave indkomster i familien.

Den gennemsnitlige længde af den periode, som 17- og 10-årige børn i 2015 havde oplevet lave indkomster i familien, var 2 år hhv. 1 år og 11 mdr. For mere end halvdelen af de børn, som i et givet år var i en familie med lav indkomst, var der også tale om lave indkomster året før, og for godt hvert fjerde barn var det tredje år i træk, at der var lave indkomster i familien. Det betyder omvendt, at godt to ud af tre børn i familier med lav indkomst var ude af denne situation efter ét år, tre-fjerdedele efter 2 år, og ni ud af ti efter 3 år.

Det er især børn mellem 7 og 13 år, der er i familier med lave indkomster, mens børn under 7 år er det i mindre omfang, og børn over 13 år i endnu mindre omfang. Forskellene mellem de forskellige aldersgrupper tilhører til familier med lave indkomster er dog ikke særlig store.

Udviklingen i antallet af børn i familier med lave indkomster

Der er tale om et stort set uændret antal børn i familier med lave indkomster i perioden 2007-2010, hvor antallet var omkring 31.000 børn, mens der var et fald i den efterfølgende periode til 28.700 i 2013 og 24.900 i 2015.

Hvis børn i familier, hvor mindst den ene forælder har negativ indkomst, og formuen er under 100.000 kr. pr. person, medregnes, bliver det samlede antal i familier med lave indkomster 30.300 i 2015. Tilsvarende viser det sig, at hvis børn med studerende forældre medregnes – og ikke dem med negative indkomster – er antallet af børn i familier med lave indkomster på 33.600 i 2015.

Hvad karakteriserer familier med lave indkomster?

Det er omkring hvert ottende barn, som bor hos en enlig forælder, der er ledig, og som har en lav indkomst. I parfamilier, hvor begge er ledige, er det hvert syvende barn, i hvis familie der er lav indkomst. Hvis det kun er den ene af forældrene, der er ledig, mens den anden er beskæftiget, er det godt hvert tyvende barn, mens det er knap to pct. af børnene i parfamilier med begge forældre i beskæftigelse, hvor der er tale om lav indkomst. For enlige i beskæftigelse er det hvert tyvende barn, som har en sådan forælder med lav indkomst.

Det gælder også, at hvis forældre modtager kontanthjælp eller tilsvarende ydelser i dele af eller hele året, er det 13-15 pct. af børnene, der oplever lav indkomst i familien, når forælderen er enlig, og 13-18 pct., når der er to sådanne forældre i familien.

Når det drejer sig om forældrenes oprindelsesland, er der betydelige forskelle i prævalensen af børn i familier med lave indkomster. Hvis begge forældre har dansk eller vestligt oprindelsesland, er det under én pct. af børnene, som oplever lave indkomster i familien, og knap 4 pct., hvis det er en enlig forælder med dansk eller vestligt oprindelsesland. Hvis den enlige forælder er fra et ikke-vestligt oprindelsesland, er det 14 pct. af børnene i sådanne familier, som oplever en lav indkomst, og 11 pct., hvis der er to forældre med en ikke-vestlig baggrund.

Det store antal af børn hos enlige med lave indkomster er hos beskæftigede forældre, nemlig 9.800 mod 900 hos ledige enlige. Tilsvarende hos par er der 12.700 børn i familier, hvor begge er beskæftigede, og 1.400, hvis det kun er den ene forælder, der er beskæftiget, og godt 100, hvis begge er ledige, og der er lave indkomster i familien.

Blandt kontanthjælpsmodtagere med lav indkomst dominerer børn af enlige forældre, idet der her er 5.300 børn overfor 3.100 børn i parfamilier, der modtager kontanthjælp i hele året eller dele af året.

Hvis oprindelseslandet er Danmark eller et andet vestligt land, er der tale om 7.100 børn hos enlige og 4.800 børn hos par i sådanne familier med lav indkomst. For familier med forældre fra et ikke-vestligt oprindelsesland er antallet af børn hos sådanne enlige 3.600 og 8.400, hvis begge forældre er fra et ikke-vestligt oprindelsesland, og de har lave indkomster.

Hvorfor har børnefamilier lave indkomster?

Der er en række hændelser, der kan medvirke til, at indkomsten i en børnefamilie kommer under hhv. over lavindkomstgrænsen. For perioden 2005-2013 gælder, at 45 pct. enlige og 30 pct. par forlader situationen med lav indkomst et givent år, idet indkomsten skal være blevet mindst fem pct. større end minimumsbudgetgrænsens beløb.

Hvis parfamilien bliver mindre, ved at ét af børnene flytter, er det 53 pct. efter et år, der ikke længere har lav indkomst, og hvis den enlige forælder får fuldtidsarbejde, er det tilsvarende 61 pct., som ikke længere har lav indkomst, idet disse hændelser kan optræde samtidig. Sandsynligheden for ikke længere at have en lav indkomst er dog endnu større, hvis en enlig finder en partner, som flytter ind, idet 80 pct. af de – tidligere – enlige familier ikke længere er under minimumsbudgetgrænsen allerede efter ét år. Sandsynligheden for ikke længere at have lav indkomst er dermed 35 pct.-point større, når den enlige finder en partner.

I forhold til 30 pct., som efter ét år med lav indkomst ikke længere er i den situation, er sandsynligheden 51 pct., hvis én af forældrene går fra ikke-fuldtidsarbejde til fuldtidsarbejde. Hvis et barn flytter fra husstanden, er sandsynligheden for ikke længere at have lav indkomst derimod ikke større, end den vil være under alle omstændigheder.

Når det gælder sandsynligheden for, at man fra det ene år til det andet kommer under minimumsbudgetgrænsen, er denne 1,8 pct. efter ét år for børn hos enlige og 0,6 pct. efter ét år for børn i parfamilier.

Hvis et barn kommer til hos en enlig hhv. en parhusstand, vil det betyde, at forholdsvis flere børn vil være i en familie med lav indkomst – 4,4 pct. hos enlige og 0,9 pct. hos par – og endnu flere, hvis (mindst) én af forældrene mister deres fuldtidsarbejde – 8,5

pct. hos enlige og 3,4 pct. hos par sammenlignet med den generelle sandsynlighed for, at børnefamilier får lav indkomst. Det er imidlertid relativt få børn, hvis forældre mister deres fuldtidsarbejde, og der opstår andre hændelser fra det ene år til det andet.

Lave indkomster og velfærd

Der er en forventelig forskel i tilfredsheden med ens økonomiske situation og ens økonomiske formåen: Jo højere indkomst i husholdningen, desto mere tilfreds er man med sin økonomiske situation. På spørgsmålet om vanskeligheder med at få økonomien til at hænge sammen er billedet også, at der er større vanskeligheder for husholdninger med lave indkomster end for husholdninger med større indkomster.

Der er altså en sammenhæng mellem lave indkomster og velfærd, ligesom der er en sådan sammenhæng, når der i stedet for overordnet velfærd ses på forskellige dimensioner af velfærd såsom tilfredshed med ens økonomi og sociale relationer. En lav indkomst er med andre ord ofte et tegn på andre problemer i familien og dermed også for børnenes velfærd.

Referencer

- AE-rådet (2014). *Fattigdom mærker børns fremtid. Fordeling og Levevilkår 2014*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
- AE-rådet (2017). *Fattigdom i Danmark. Flere fattige og udsigt til stor stigning*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd.
- Benjaminsen, L., Enemark, M.H. & Birkelund, J.F. (2016). *Fattigdom og afsavn. Om materielle og sociale afsavn blandt økonomisk fattige og ikke-fattige*. SFI: Rapport 16:05.
- Bonke, J. (1994). *Faktotum. Husholdningernes produktion*. Københavns Universitet.
- Bonke, J. (2003). *Poverty in Chechnya*. SFI: Copenhagen.
- Bonke, J. (2012). *Har vi tid til velfærd? Om danskernes brug af deres tid ude og hjemme*. Rockwool Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Bonke, J. (2015). *Velstand og velfærd – hvor rige og tilfredse er danskerne?* Rockwool Fondens Forskningsenhed og Danmarks Statistik.
- Bonke, J. & Weise Christensen, A. (2016). *Minimumsbudget for forbrugsudgifter – hvad er det mindste, man kan leve for?* Rockwool Fondens Forskningsenhed og Syddansk Universitetsforlag.
- Bonke, J. (ed.), Borgeraas, E., Døvig, R., Hjort, T., Hohnen, P., Montesino, N., Rysst, M. & Salonen, T. (2005). *Udsathed og forbrug i de nordiske velfærdsstater*. SFI: Rapport 05:18.
- Bonke, J. & Browning, M. (2009). Allocation of expenditures within the household: A new Danish survey. *Fiscal Studies* vol. 30, no. 3/4, pp. 461-481.
- Borgeraas, E. (2011). *Standard Budget for Consumer Expenditures*. National Institute for Consumer Research: Oslo.
- Borgeraas, E. (2016). *Minimumsbudsjett for forbruksutgifter. Et forbruksbasert fattigdomsmål*. SIFO Forbruksforskninginstituttet. Oslo.

- Borgeraas, E. (2017). *Forbruksbasert fattigdomsmål – forbrugstilnærming til barnefattigdom*. National Institute for Consumer Research: Oslo.
- Chen, W.-H. & Corak, M. (2008). Child Poverty and Changes in Child Poverty. *Demography*. 45/3, pp. 537-553.
- Cooper, K. & Steward, K. (2013). *Does Money Affect Children's Outcomes? A Systematic Review*. Joseph Rowntree Foundation.
- Corak, M., Fertig, M. & Tamm, M. (2008). A Portrait of Child Poverty in Germany. *Review of Income and Wealth*. 54/4, pp. 547-571.
- Crossley, T. & Curtis, L. (2006). Child Poverty in Canada. *Review of Income and Wealth*. 52/2, pp. 237-260.
- Currie, J. & Almond, D. (2011). Human Capital Development before Age Five. I: Ashenfelter, O. & Card, D. (red.). *Handbook of Labor Economics*. Bd. 4, pp. 1315-1486.
- Curtis, L., Dooley, M.D., Lipman, E.L. & Feeny, D.H. (2001). The Role of Permanent Income and Family Structure in the Determination of Child Health in Canada. *Health Economics*. 10, pp. 287-302.
- Deding, M. & Gerstoft, F. (2009). *Børnefattigdom i Danmark 2002-2006*. SFI-rapport 09:10. Red Barnet og SFI Det nationale forskningscenter for velfærd.
- DØR (2016). *Dansk Økonomi. Efterår 2016*. Det Økonomiske Råd. Formandskabet.
- Ermisch, J.F. & Francesconi, M. (2001). Family Structure and Children's Achievements, *Journal of Population Economics*. 14/2. pp. 249-270.
- Espersen, L.D. (2006). *Opvækst med afsavn*. SFI og Red Barnet: European Community Panel Study (ECHP). <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/microdata/echp>
- Eurostat (2017). *Eurostat. Statistics Explained*. Luxembourg.
- Forbrugerstyrelsen (1993). *Forbrugerstyrelsens familiebudget – et standardbudget for danske husstande*. Rapport 1993.2.
- Hansen, F.K. (2002). *Hvad koster det at leve? Standardbudget for familier*. Center for Alternativ Samfunds Analyse.

- Hansen F.K. & Hansen, H. (2004). ”At eksistere eller at leve”. *Fattigdom og lave indkomster i Danmark – hvordan måler man fattigdom?* Oktober 2004. Center for Alternativ Samfunds Analyse.
- Hansen F.K. & Hansen, H. (2013). *Afsavn og indkomst – Afsavn i et fattigdomsperspektiv*. Center for Alternativ Samfunds Analyse.
- Hansen, F.K., Hansen, H. & Wingender, M.M. (2015). *Hvad koster det at leve? Referencebudget og minimumsbudget for familier*. Center for Alternativ Samfunds Analyse og Analyse og Tal.
- Hansen, H. & Schultz-Nielsen, M. (2015). *Kontanthjælpen gennem 25 år – Modtagere, regler, incitament og levevilkår fra 1987 til 2012*. Rockwool Fondens Forskningsenhed og Gyldendal.
- Heckmann, J. (2006). Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. *Science* 312, pp. 1900-1902.
- Hussain. A.M. (2003). *Børnefattigdom i danske kommuner 1984-2001*. SFI og Red Barnet: Copenhagen.
- Hussain. A.M. (2004). *Børnefattigdom i Danmark 2002. Tema: Fattigdommens dynamik*. SFI og Red Barnet: Copenhagen.
- Jenkins, S. & Schluter, C. (2003). Why are Child Poverty Rates Higher in Britain than in Germany? A Longitudinal Perspective. *The Journal of Human Resources*. 38/2, pp. 441-465.
- Konsumentverket (2013). *Konsumentverkets beräkningar av referensvärden – för några av hushållens vanligaste utgiftsområden*. Konsumentverket. Rapport 2013:4.
- Lehtinin, A.-R., Varjonen, J., Raijas, A. & Aalto, K. (2011). *What is the cost of Living? Reference Budgets for a Decent Minimum Standard of Living in Finland*. National Consumer Research Centre. Helsinki.
- LIS.stat (2017). *Luxembourg Income Statistics*. Cross-National Data Center in Luxembourg.
- Main, G. and Bradshaw, J. (2012). A child material deprivation index, *Child Indicators Research*, 5, 3, pp. 503-521.
- OECD (2017). *OECDiLibrary*.

- Osberg, L. (2000). Poverty in Canada and the United States: Measurement, Trends, and Implications. *The Canadian Journal of Economics*. 33/4, pp. 847-77.
- Sievertsen, H.H. & C.J. De Montgomery (2015). *Børn i lavindkomstfamilier*. SFI. Rapport 15:22.
- SILC, Statistics on Income and Living Conditions.
<http://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>
- Sloth, D.A. (2004). *Færre penge end andre børn. Interviewundersøgelse med børn fra familier med lav indkomst*. SFI og Red Barnet: Copenhagen.
- Smeeding, T.M. & Waldfogel, J. (2010). Fighting poverty. Attentive policy can make a huge difference. *Journal of Policy Analysis and Management* vol. 29, no. 2, pp. 401-407.
- Social- og Integrationsministeriet (2013). *En dansk fattigdomsgrænse – analyser og forslag til opgørelsesmetoder* fra ekspertudvalget om fattigdom. Social- og Integrationsministeriet, Økonomi- og Indenrigsministeriet, Finansministeriet, Skatteministeriet og Beskæftigelsesministeriet.
- UNICEF (2012). *Measuring child poverty*. Innocenti Research Centre. Report Card 10.
- UNICEF (2014). *Children of the Recession. The impact of the economic crisis on child well-being in rich countries*. Innocenti Report Card 12.
- United States Census Bureau (2012). <http://www.census.gov/>
- Økonomi- og Indenrigsministeriet (2014). *Familiernes økonomi. Fordeling, fattigdom og incitament*.

